

Ageismus a postoje současné společnosti ke stáří a starým lidem

Ivana Tomečková

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivana TOMEČKOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Ageismus a postoje současné společnosti ke stáří
a starým lidem**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti: ageismus, diskriminace, stáří, stárnutí, senior, společnost.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu: Jaké postoje zaujmají mladí lidé ke stáří jako finální etapě lidského života a starým lidem?
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

GRUSS, P. Perspektivy stárnutí. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-605-6

SCHIRRMACHER, F. Spiknutí metuzalémů. Praha: Euromedia Group. k.s., 2005. ISBN 80-242-1496-2

TOŠNEROVÁ, T. Jak si vychutnat seniorská léta. Brno: Computer Press, a.s. 2009. ISBN 978-80-251-2104-7

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5

VIDOVIČOVÁ, L. Stárnutí, věk a diskriminace -- nové souvislosti. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISBN 978-80-210-4627-6

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

15. února 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 15. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.4.2020

Michal Kucera

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělení svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V předložené bakalářské práci se zabývám negativními postoji současné společnosti vůči stáří a starým lidem. V teoretické části popisuji jednotlivé příznaky stáří, postoje společnosti ke stáří a starým lidem a zaměřuji se na příčiny diskriminace stáří a starých lidí – na tzv. ageismus. Jsou definovány pojmy postoje, ageismus a diskriminace. Praktická část je zaměřena na zjištění skutečných postojů mladých lidí vůči stáří a starým lidem jako finální etapě lidského života. Pro zjištění je zvolen kvantitativní výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření, které bylo určeno studentům 3. ročníků středních škol ve Vsetíně.

Klíčová slova:

stáří, stárnutí, senior, diskriminace, ageismus, postoj, předsudek, stereotyp, společnost.

ABSTRACT

In the attached bachelor work I deal with the negative attitudes in present-day society towards the elderly and old people. In the theoretical part I describe the specific characteristics of the elderly, the attitude of society towards the elderly and old people and I focus on the causes of discrimination against the elderly and old people – so-called ageism. There are defined terms for this attitude, ageism and discrimination. The practical part is focussed on the findings of the real attitudes of young people towards the elderly and aged in the final stage of human life. For the findings a quantitative research by means of a questionnaire was chosen, which was aimed at 3rd. year students of secondary schools in Vsetín.

Keywords:

elderly, aging, senior, discrimination, ageism, attitude, prejudice, stereotype, society.

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Soni Vávrové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytovala.

Rovněž děkuji i mé rodině za trpělivost a podporu po dobu mého studia.

“ Dbejme, aby nám stáří neudělalo vrásky také na duši, když je dělá na tváři. „

Michel de Montaigne

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	12
1.1 DEFINOVÁNÍ STÁŘÍ A STÁRNUTÍ.....	12
1.2 PERIODIZACE STÁŘÍ PODLE VĚKU	13
1.3 PŘÍZNAKY STÁRNUTÍ	14
1.3.1 Tělesné stárnutí	14
1.3.2 Psychické stárnutí.....	15
1.3.3 Sociální stárnutí.....	15
1.3.4 Umírání a smrt.....	16
2 POSTOJE KE STÁŘÍ A STARÝM LIDEM V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI.....	18
2.1 POSTOJE	18
2.1.1 Předsudky	19
2.1.2 Stereotypy.....	20
2.2 PŘÍČINY ZMĚN VE VNÍMÁNÍ STÁŘÍ VE SPOLEČNOSTI.....	20
2.2.1 Význam věku v moderní společnosti	21
2.2.2 Stárnutí a demografický vývoj ve společnosti.....	21
2.2.3 Důsledky změn stárnutí ve společnosti	22
2.3 OBLASTI DISKRIMINACE STARÝCH LIDÍ	22
2.3.1 Média a jejich vliv na postoje ke stáří.....	23
2.3.1.1 Obraz seniorů a kult mládeže v médiích.....	23
2.3.2 Postavení starých lidí na trhu práce.....	24
3 AGEISMUS.....	27
3.1 ZDROJE AGEISMU.....	28
3.1.1 Stereotypy o stáří	30
3.1.2 Mýty o stáří	30
3.1.3 Předsudky o stáří	31
3.2 STAŘÍ LIDÉ A AGEISMUS	31
3.2.1 Ageismus a vztah k vlastnímu sebepojetí	32
3.3 DŮSTOJNÉ STÁŘÍ A STÁRNUTÍ	32
3.3.1 Příprava jedince na stáří	33
3.3.2 Typy adaptace na stáří	33
3.3.3 Příprava na stárnutí ve společnosti.....	34
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 POSTOJE STUDENTŮ KE STÁŘÍ A STARÝM LIDEM.....	36

4.1	METODOLOGIE VÝZKUMU	36
4.2	VÝZKUMNÁ TECHNIKA	36
4.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	37
4.4	FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	37
5	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A INTERPRETACE	
	VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	39
5.1	DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE A ZÁKLADNÍ INFORMACE O RESPONDENTECH.....	39
5.2	POSTOJE STUDENTŮ KE STÁŘÍ A STARÝM LIDEM	42
5.3	ZKUŠENOSTI RESPONDENTŮ SE STARÝMI LIDMI, JEJICH NÁZORY NA PROBLEMATIKU STÁŘÍ	56
	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	66
	SEZNAM DALŠÍCH POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	68
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	69
	SEZNAM GRAFŮ	70
	SEZNAM PŘÍLOH.....	73

ÚVOD

Pokaždé, když někdo z našich blízkých či přátel slaví narozeniny, nejčastěji mu přejeme zdraví, štěstí a hlavně dlouhý a spokojený život. Každý z nás tak nějak samozřejmě předpokládá, že se dožije vysokého věku. Smrt v mladém věku chápeme jako předčasnou a proti přírodě. Pokud budeme mít to štěstí a dlouhý život nám bude dopřán, zestárneme. Ocitneme se v kohortě seniorů, důchodců či starců. Jaká budoucnost nás však čeká? Prožijeme finální etapu svého života spokojeně s vědomím své vlastní hodnoty a důstojnosti? Dnes a denně se staří lidé potýkají s celou řadou diskriminačních praktik a nevhodného chování. Stáří je v dnešní době považováno za hendikep. Bojíme se stárnout, neboť projevy stárnutí jsou chápány jako úbytky schopností. Bojíme se stárnout, neboť se obáváme smrti, ztráty sebeúcty.

Neradi myslíme i na své vlastní stáří a doufáme, že je ještě hodně daleko. Co však budeme dělat, až jednou opravdu přijde a my nebudeme připraveni? Připraveni vyrovnat se s tím, co stáří přináší, připraveni bránit svou vlastní identitu a právo na důstojný život. Už dnes bychom se proto měli zajímat o stáří a o život starých lidí, abychom mohli pomoci jim a i sobě.

Stáří je společností vnímáno velmi odlišně, postoje k tomuto fenoménu jsou často paradoxní. Posunuje se věk žen, ve kterém se poprvé stávají matkami. Čtyřicetileté novopečené maminky nejsou žádnou výjimkou. Cítí se dobře a mladě. Zároveň se však dnešní čtyřicátníci setkávají s diskriminací kvůli věku, neboť pro trh práce už nejsou zajímaví právě z tohoto důvodu. S vlastním stárnutím máme tendenci posunovat i onu hranici stáří. Pokud se nám ve dvaceti jevil čtyřicetiletý člověk jako někdo, kdo už má vše za sebou, dnes jej vnímáme jako člověka, který je na vrcholu svých sil a má ještě co ukázat.

Téma mé bakalářské práce se zabývá ageismem a postoji současné společnosti ke stáří a starým lidem. Diskriminace stáří a starých lidí je celosvětovým problémem, neboť starých lidí bude v budoucnu přibývat. Mělo by být v zájmu nás všech spolupodílet se na odstraňování diskriminace stáří a hledání možností, jak zachovat stáří jeho důstojnost, kvalitu a celospolečenskou prospěšnost. Problém se totiž netýká jen současných starých lidí, ale i nás - budoucích starých lidí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Starým se člověk nestává ze dne na den. Stárnutí je neměnný, přirozený biologický proces, který probíhá po celý život jedince a na jehož konci nastává smrt. Z hlediska sociálního života však můžeme spatřit rozdíly ve stárnutí v předindustriálních společnostech a v současnosti.

V předindustriálních společnostech se vyššího věku nad 65 let dožívalo přibližně jen 4 – 6 procent populace. Její stárnutí probíhalo pozvolna, převážně v rodinném kruhu, a svou pracovní aktivitu uzpůsobovali staří lidé svým ubývajícím fyzickým i psychickým schopnostem. Jak podotýká Haškovcová: „Člověk měl i pro dobu stáří uznávaný a jasný životní program, věděl, co ho čeká a nemine, znal roli starého člověka“ (Haškovcová, 1989, s.60 – 83).

Moderní společnost označuje za starého toho člověka, který nastoupil do starobního důchodu. Jak uvádí Mareš (1998) moderní společnost rozděluje lidský život podle jeho vztahu k trhu práce: etapa příprav na zaměstnání, zaměstnání a etapa po zaměstnání. Ve většině rozvinutých zemích je hranice pro odchod do důchodu mezi 60 – 65 lety.

V současnosti se takto uchopené pojetí stáří jeví jako zastaralé. Lidé se dožívají stále vyššího věku a jejich fyzické i psychické schopnosti jsou velmi dobré. Jsou schopni pracovní aktivity a nechtějí žít v ústraní. Podle Haškovcové nejsou reflektovány potřeby starších lidí „někam patřit, být prospěšný a být za to uznáván.“ *Stáří schází „všemi uznávaný životní program“* (Haškovcová, 1989, s.138 – 139).

1.1 Definování stáří a stárnutí

Stáří předchází stárnutí. Encyklopedie Universum definuje stárnutí jako „zákonitou etapu vývoje jedince, kdy dochází k úbytku fyzických a psychických schopností (involutione).“ (Di-enstbier, 2009, s.14)

Podle definice Světové zdravotnické organizace je „*stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy poškození fyzických či psychických funkcí se stává významně manifestní při srovnávání s předešlými životními obdobími.*“ (Haškovcová, 1989, s.56)

E.H. Erikson ve své teorii psychosociálního vývoje zařazuje stáří do osmého, konečného stadia vývoje osobnosti, kdy by měl člověk dosáhnout integrity – celistvosti. Spokojený

život ve stáří může prožívat pouze ten člověk, který vnímá, že jeho život měl smysl, byl prožitý kvalitně a došlo k naplnění jeho poslání. Starý člověk by měl dosáhnout smíření a vyrovnání se s tím, co bylo a co jej v budoucnu čeká – vlastní smrt. Za ctnost tohoto stadia považuje moudrost. (Drapela, 2003)

Eriksonova teorie vyzdvihuje význam stáří pro člověka samotného. Z tohoto hlediska je stáří završením celoživotního díla jedince na sobě samém. Je to etapa uzavírání kruhu života ve vší přirozenosti v souladu s přírodou. Domnívám se, že stáří v moderní společnosti poslední etapu vývoje postrádá.

Ačkoliv je dnes základním kritériem pro určování stáří kalendářní neboli chronologický věk, je zjevné, že vymezení stáří na základě těchto parametrů je nedostačující. Můžeme se proto setkat s následujícím rozlišením věku:

Kalendářní neboli chronologický věk, který je dán datem narození.

Funkční neboli biologický věk – ukazuje skutečný stav našeho organismu – tělesných i duševních funkcí a může být vyšší nebo nižší než kalendářní. Je určen genetickými dispozicemi, ale my sami ho můžeme ovlivnit tím, jak se stravujeme, svým životním stylem, myšlením a určitou roli zde hraje také životní prostředí. (Vágnerová, 2007)

Tošnerová uvádí, že rozdíl mezi kalendářním a biologickým věkem může být až 10 let. (Tošnerová, 2009)

Sociální věk - je určen rolemi a zvyky, které člověk má, se zřetelem na ostatní členy společnosti, ve které žije. To, jak se cítí, závisí na tom, jaké chování od něj společnost očekává vzhledem k jeho chronologickému věku. (Dopita, 2005)

Subjektivní věk – udává, na kolik let se člověk skutečně sám cítí. Gerontologie přikládá subjektivnímu věku důležitý význam, neboť senioři, kteří cítí mladší, se lépe vyrovnávají se stářím – jsou méně nemocní, optimističtější, mají vyšší morálku. (Sýkorová, 2007)

1.2 Periodizace stáří podle věku

Moderní společnosti klasifikují stáří na základě chronologického věku.

Světová zdravotnická organizace vypracovala následující klasifikaci vyššího věku:

- 45 – 59 let: střední nebo také zralý věk.

- 60 – 74 let: vyšší věk neboli rané stáří.
- 75 – 89 let: stařecký věk – vlastní stáří (uvádí se také senium).
- 90 let a výše: dlouhověkost. (Haškovcová, 2006)

Vágnerová ve své knize Vývojová psychologie uvádí následující členění:

- 20 – 40 let: období mladé dospělosti.
- 40 – 50 let: období střední dospělosti.
- 50 – 60 let: období starší dospělosti.
- 60 – 75 let: období raného stáří.
- 75 let a výš: období pravého stáří. (Vágnerová, 2007)

1.3 Příznaky stárnutí

Stárnutí ovlivňuje jedince jako celistvou bytost ve všech sférách jeho života. Stáří neznamená, že nám přibudou vrásky na tváři a začneme šedivět, ačkoliv nejčastěji zde svádíme první boj proti stárnutí. Naše společnost klade velký důraz na mladistvý vzhled, a proto projevy stárnutí na své vizáži vnímají ženy, ale také muži jako ohrožující hendikep. Preparaáty zabraňující stárnutí, drahé pleťové krémy, plastické operace – na to všechno jsme ochotni investovat své úspory, abychom vyhověli požadavkům doby. Neměli bychom ovšem zapomínat na další oblasti stárnutí, které si zaslouží naši pozornost a péči, abychom skutečně mohli stárnout přirozeně a zdravě. Stárnutí se projevuje v oblasti tělesné, psychické a sociální.

1.3.1 Tělesné stárnutí

Ve stáří ubývá schopnost regenerace buněk. Projevy stárnutí můžeme pozorovat vizuálně – vzhled člověka se mění - kůže ztrácí svou pružnost, je svraštělá, suchá, objevují se vrásky, pigmentové skvrny, vlasy řídnou a šediví, přibývá tělesný tuk, ubývá svalová hmota, zkracuje se páteř. V organismu nastávají změny, které sice nejsou patrné na první pohled, ale postupně ovlivňují život jedince. Dochází k řidnutí kostí (osteoporóza) a starý člověk je více náchylný ke zlomeninám, opotřebovávají se kloubní chrupavky a tvoří se artróza, pohyb je provázen bolestí. Výkonnost srdce se zmenšuje, cévy jsou daleko méně pružné, objevují se křečové žíly, snižuje se cirkulace krve, proto je nutné sledovat krevní tlak. Zá-

važné zdravotní následky mívají cévní mozkové příhody a kardiovaskulární nemoci. Oslabuje se funkce plic, jater, trávicího systému a ledvin. Zhoršení nastává i u smyslových orgánů: zraku – zhoršené vidění za tmy, dalekozrakost, šedý či zelený zákal, sluchu, chuti a čichu. (Diensbier, 2009)

1.3.2 Psychické stárnutí

Projevem stárnutí je i atrofie – úbytek mozkové tkáně. To způsobuje narušení různých funkcí mozku. Zpomalují se poznávací procesy, zhoršuje se pozornost a starší člověk je pomalejší, méně flexibilní, nedokáže se soustředit na více podnětů. Objevují se nedostatky paměťových funkcí, což souvisí s problémy v učení. To se projevuje horší koncentrací pozornosti, větší unavitelností, snižující se schopností zpracovávat nové informace. Vhodnou duševní aktivitou však lze paměť trénovat. Je prokázáno, že menší problémy mají lidé, kteří jsou duševně čilí. Ke změnám dochází také u rozumových schopností. I v tomto případě platí, že vzdělanější lidé, kteří nadále vykonávají intelektuální činnost, si zpravidla uchovávají rozumové schopnosti na stejné úrovni. (Vágnerová, 2007)

Starší lidé si však i ve vyšším věku uchovávají „*kulturně vázané dovednosti a schopnosti, jako jsou řeč, profesní vědomosti a sociální inteligence*“, kterými mohou předčít v určitých oblastech mladší lidi. (Baltes, in Gruss, 2009, s. 12 – 13)

K závažnému úbytku schopností dochází většinou z důvodů onemocnění mozku např. Parkinsonovou chorobou nebo jinými typy demencí, kdy se jedná o celkovou poruchu intelektových schopností a narušení funkcí paměti, mluvení a myšlení. Může se jednat i o degenerativní onemocnění, z nichž známá je především Alzheimerova choroba, kdy dochází k postupnému odumírání neuronů. (Diensbier, 2009)

V uvažování starých lidí je charakteristická rigidita – strnulost v přístupu k problémům, ulpínavost a rozvláčnost. Starší člověk se hůře adaptuje na nové věci a situace a upřednostňuje rutinu a stereotyp. (Vágnerová, 2007)

1.3.3 Sociální stárnutí

Stáří přináší řadu změn i v oblasti sociálního života, s nimiž se musí starý člověk umět vyrovnat.

Zvyšuje se riziko ztrát, neboť starší člověk přichází o některé sociální role. Zásadní změnou je zpravidla odchod do důchodu nebo ztráta partnera. To může vést k sociálnímu vyčlenění a následně k úbytku sociálních dovedností. S přibývajícím věkem klesá intenzita a četnost emočních prožitků, po 60. roce života ubývá pozitivních prožitků a přibývá těch negativních a může se zvyšovat citová dráždivost. Starší lidé mohou mít sklony k depresím. Jejich postoje k normám jsou konzervativní, trvají na zavedených pravidlech, jsou méně tolerantní, mohou se objevovat sklony moralizovat. Významným faktorem je ve stáří dlouholeté manželství. Očekávání seniora vůči svému partnerovi jsou realističtější, ve vztahu nabývá na významu vzájemná blízkost, důvěra, pocit sounáležitosti a partnerská solidarita. Případné nové vztahy jsou odlišné kvality. Jsou ovlivňovány minulými vazbami k původní rodině, menší ochotou přizpůsobovat se novým poměrům, obavami ze ztráty soukromí a také finančními důvody. Do manželství vstupují častěji ovdovělí muži než ženy. V tomto období jsou důležité citové vazby, především v rámci rodiny. Staří lidé potřebují vědomí spolehlivosti, opory a i reálné pomoci v rodině. K uspokojování psychických potřeb dochází zejména prostřednictvím rodiny. Starší lidé dostávají nové podněty, informace a zkušenosti od mladších generací – dětí a vnuků. Rodina může vyplnit potřebu citové jistoty, pocit sounáležitosti, potřebu seberealizace a prospěšnosti. V raném stáří je pomoc seniorů rodině větší, ovšem s postupujícím věkem se tato situace obrací a stávají se závislími na pomoci dětí. (Vágnerová, 2007)

1.3.4 Umírání a smrt

Lidský život se uzavírá v okamžiku smrti. Smrt je neoddelitelnou a přirozenou součástí lidského života, přesto je však toto téma v naší společnosti opomíjeno. Lidé ztratili kontakt se smrtí, přišli o přímou zkušenost a přímo úměrně se oslabila akceptovatelnost smrti.

„V dnešní době jsme smrt předali institucím. Osmdesát procent lidí umírá v nemocnici. Pokud náhodou umřeme někde jinde, pak zavolají záchranku, do hry vstoupí i policie, hasiči, sanitky, pohotovost, pohřební ústav, právníci, soudy, pojišťovny, církve, hřbitovy... Smrt není ve školních osnovách. Ještě tak možná v biologii, ale jinak se o smrti a umírání nemluví...“ (Robert Fulghum in Miroslav Sígl, 2006, s. 141).

Podle Vojtěchovského se ukáže zralost a integrita osobnosti starého člověka jeho *„připraveností akceptovat vlastní smrtelnost“* (in Vágnerová, 2007, s.430).

Ve starším věku se téma smrti stává častějším než dříve. Senioři, kteří se cítí fyzicky i duševně relativně dobře, mají snahu se tímto tématem nezabývat, ale s postupujícím věkem a přibývajícím problémy narůstá potřeba o smrti hovořit. Zpravidla se nebojí smrti, ale spíše mají strach z umírání. Bojí se utrpení, které by mohlo přijít, ztráty soudnosti, bezmocnosti a závislosti. Se smrtí se snáze vyrovnávají věřící lidé. Důležitá je pro něj potřeba jistoty a bezpečí, potřeba zachování sebeúcty, potřeba otevřené budoucnosti. (Vágnerová, 2007)

Pro umírajícího člověka je důležité hovořit o své smrti. Má potřebu uvést do pořádku všechny své záležitosti – vztahové i majetkové. Zejména v tomto okamžiku nabývá na významu doprovázení umírajícího a emoční podpora jeho nejbližších. (Haškovcová, 1989)

2 POSTOJE KE STÁŘÍ A STARÝM LIDEM V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI

Lidé mívají často mylnou představu, že stáří bylo v dřívějších dobách více uctíváno a chráněno. Sociální status starých lidí byl v různých dobách a kulturách značně odlišný. Staří lidé byli sice někdy uctíváni a těšili se vysokému respektu, ale také byli často považováni za zbytečné a bylo jimi pohrdáno. Pozice starých lidí ve společnosti závisela na vyspělosti a hierarchii společnosti, jejím bohatství, ekonomických, demografických, klimatických podmínkách a podléhala náboženským vlivům. (Stolleis in Gruss, 2009)

Rozdílné postavení stáří ve společnostech pak vytvářelo dvojí zcela odlišné nazírání na stárnutí a stáří. V prvním případě je stáří prezentováno jako moudré, laskavé, trpělivé, a tudíž je okolím přijímáno, respektováno, je mu prokazována úcta. Druhé pojetí stáří je spjato se strádáním, nemocí, chudobou, bolestí a neschopností. Vzbuzuje obavy, strach a negativní emoce. (Haškovcová, 1999)

V postojích současné společnosti ke stáří můžeme zaznamenat oba náhledy. Zneklidňujícím se však jeví právě rostoucí negativní postoje ke stáří, které jsou podporovány celou řadou novodobých faktorů a vyvolávají nepřátelské chování vůči stáří a starým lidem.

2.1 Postoje

Studiem postojů se zabývá především sociální psychologie. Tento termín poprvé použil Herbert Spencer v souvislosti s utvářením sociálního úsudku. S postoji úzce souvisí další pojmosloví - předsudek a stereotypy.

Gordon Allport (in Kosek 2004, s. 191) definuje postoj jako *“ mentální nebo nervový stav pohotovosti, který má brzdicí nebo motivující vliv na chování, a to vůči objektům a situacím, s nimiž je individuum v relaci. “*

Postoje jsou naučené, mohou se týkat pozitivních i negativních situací i činností, mají hodnotící funkci a ovlivňují naše chování. Postoje jsou pro nás bytostně důležité, neboť nám umožňují porozumět světu, přizpůsobovat se prostředí, zprostředkovávají vztahy k druhým lidem. (Hayseová, 2003)

Fishben a Ajzen (in Hayseová, 2003) se domnívají, že je nutné rozlišovat mezi postoji a názory. Zatímco postoje jsou charakteristické emotivnějším zabarvením, názory jsou de facto neutrální – jsou to výroky, o kterých se domníváme, že jsou pravdivé.

Postoj lze dále podle poznatku Hayseové rozeznat podle jeho souvislosti s hodnotami. Osobní hodnoty mají funkci určitých standard, které nám umožňují hodnotit chování své i druhých lidí. Hodnoty jsou tak vlastně základem postojů. (Hayseová, 2003)

Postoje si utváříme a dotváříme v průběhu našeho sociálního života a na základě životních zkušeností. Velkou roli hraje zejména rodina a lidé, se kterými se setkáváme. Kosek (2004, s. 194 – 200) uvádí čtyři základní činitele v utváření postojů:

- Specifické zkušenosti – na základě pozitivních či negativních zkušeností, které získáváme v průběhu života, se utváří naše postoje. Pozitivní zážitek či setkání podpoří vznik pozitivního postoje, špatná zkušenost podpoří vznik negativního postoje.
- Sociální komunikace – podstatná část postojů se utváří při komunikaci s blízkými, zejména děti přebírají hodnotové postojové vzorce od svých rodičů.
- Nápodoba modelů – od člověka, který je pro nás vzorem, máme tendenci přejímat i jeho postoje.
- Institucionální faktory – členství v různých skupinách ovlivňují a utvářejí naše postoje.

2.1.1 Předsudky

Specifickým druhem postojů jsou předsudky, které mohou být pozitivní i negativní

„Předsudek je averzní nebo hostilní postoj vůči osobě, která náleží k určité skupině, prostě proto, že náleží k této skupině, a je možno předpokládat, že má závadné kvality připisované této skupině.“ (G.W.Allport in Novák 2002, s. 9)

Kosek (2004) uvádí několik oblastí, ve kterých předsudky vznikají:

- Ekonomická a politická rivalita – předsudky se vytvářejí na základě ekonomických a politických činitelů, zejména v období, které je velmi nestabilní.
- Koncepce obětního beránka – nastává v okamžiku napjaté situace, kdy se objevuje snaha svalit odpovědnost za vlastní či společenské selhání na někoho druhého.

- Osobnostní předpoklady předsudků – někdo může mít větší osobnostní předpoklady k předsudečnému chování.
- Důsledek konformismu – souvisí se snahou přizpůsobit se pravidlům a hodnotám ve skupině, což může mít za následek přejímat i předsudky, které se ve skupině objevují.

2.1.2 Stereotypy

Stereotypy jsou „*zkratkovité představy o věcech, osobách, skupinách a institucích, přičemž tyto zkratkovité představy jsou připisovány všem jednotlivcům patřícím k dané skupině nebo třídě jevů*“ (W. Lippmann in Novák 2002, s. 10)

Pro stereotypy je příznačné generalizování, to znamená tendence připisovat určité znaky či vlastnosti všem osobám konkrétní sociální skupiny bez ohledu na reálnou skutečnost. Jsou to naše určitá očekávání, jak se jedinec či skupina budou chovat nebo jaké mají mít vlastnosti. Stereotypy málokdy vycházejí z osobní zkušenosti, většinou je získáváme z výchovy v rodině či ve škole. Kosek upozorňuje na možnost, kdy se negativní stereotyp může přeměnit na negativní postoj a ten následně v negativní předsudek. (Kosek, 2004)

2.2 Příčiny změn ve vnímání stáří ve společnosti

Postavení starých lidí v dnešní moderní společnosti se odvíjelo od společenských změn souvisejících s vědeckotechnickým pokrokem v 19. a 20. století. Ekonomická prosperita a průmyslový rozvoj ve vyspělých zemích umožnil zlepšení životních, zdravotních a sociálních podmínek lidí. Zároveň se však objevují i negativní stránky pokroku. Společnost se výrazně orientuje na výkon a ekonomickou prosperitu. Význam jedince je hodnocen z hlediska výkonu a úspěšnosti v zaměstnání, začíná se preferovat zdravé a dravé mládí – vzniká kult mládí. Dochází i ke změnám v rodině jako sociální skupině. Dříve běžné více-generační soužití mizí a nejčastěji se vyskytují nukleární rodiny. Z rodiny se vytrácí pospolitost a solidarita. Stáří je devalvováno, je považováno za zbytečné, protože není ekonomicky aktivní. Staří lidé jsou odsouváni na okraj zájmu společnosti, je odděleno od ostatních etap lidského života. (Haškovcová, 1999)

Postavení seniorů v současném světě ovlivňuje také skutečnost, že společnost rozděluje občany do různých skupin a to právě na základě věku. Dalším zneklidňujícím faktorem je také současný demografický vývoj a stárnutí populace.

2.2.1 Význam věku v moderní společnosti

V předindustriálních společnostech nehrál věk tak významnou roli, jako je tomu dnes. Sociálně – ekonomické postavení, členění institucí či kulturní normy nebyly závislé na věku. Chudacof tvrdí, že věkové normy, které tehdy existovaly, byly postaveny na základě ustálených tradic. (in Vidovičová, 2008)

Věk se v moderních společnostech stal základním prvkem určujícím nároky, práva a povinnosti jednotlivce. Matylda Riley vytvořila teorii věkové stratifikace. Podle této teorie „*funguje věk v sociální struktuře jako soustava očekávání a norem pro vstup či odchod ze specifických struktur*“. To znamená, že na základě věku se definují sociální role, chování, nároky na sociální zdroje, identitu, příležitosti a omezení. Ve srovnání s ekonomicky aktivními jednotlivci jsou právě senioři znevýhodněni. (in Sýkorová, 2007, s. 36)

2.2.2 Stárnutí a demografický vývoj ve společnosti

Demografické výzkumy a prognózy hovoří jasně a výstižně. Lidská společnost celosvětově stárne. Ubývá počet obyvatel, přičemž se zároveň mění jejich věkové složení. Přibývá mezi námi starších lidí na úkor mladé populace, mění se demografická křivka. Česká republika není výjimkou.

„*Podle demografické prognózy zpracované Českým statistickým úřadem bude v roce 2050 žít v České republice přibližně půl milionu občanů starších 85 a více let (ve srovnání s 101 718 v roce 2006) a téměř tři miliony osob starších 65 let (31,3%).*“
(<http://www.mpsv.cz>)

Demografické stárnutí je „*důsledkem zásadních změn dvou demografických procesů, a to plodnosti (dlouhodobě pod hranicí prosté reprodukce) a úmrtnosti (stále se prodlužující délka života).*“ (Rychtaříková, 2008, s. 130)

Na kvalitu a prodlužující se délku života má nesporný vliv stále lepší a také dostupnější zdravotní péče, dostatek vhodné a výživné potravy, hygienické, životní a sociální podmínky. Příčinou úmrtí nejsou již infekce, nákazy, epidemie, ale spíše nenakažlivá degenerativní onemocnění, která se objevují v pozdějším věku. Střední délka života stále roste a lidem se zvyšují šance na přežití i ve vysokém stáří. (Vaupel, Kistowski in Gruss, 2009)

Zvyšování střední délky života je prokázáno i v ČR. Před druhou světovou válkou činila střední délka života u mužů 56 let a u žen 60 let. V roce 2006 to bylo již 73,4 let u mužů a 79,7 let u žen. (Rychtaříková, 2008)

V roce 2050 bude v ČR činit naděje dožití u právě narozených 78,9 let pro muže a 84,5 let pro ženy. (<http://www.mpsv.cz>)

2.2.3 Důsledky změn stárnutí ve společnosti

Stárnutí populace je jev, který je společnost nucena řešit. Týká se celé řady oblastí – bydlení, zdravotnictví, dopravy, výstavby bydlení. Řešení nárůstu stárnoucích obyvatel je otázkou politickou, ekonomickou, sociální. Hovoří se o mezigeneračním konfliktu. Mladí lidé nebudou schopni naplnit generační smlouvu a přispívat na živobytí starým lidem, obě strany přitom budou zažívat pocity křivdy a nespravedlnosti, pokud nedojde k přeměně sociální politiky státu a důchodového systému. (Streeck, in Gruss, 2009)

V médiích a v politice bývá stárnutí populace a přibývání starých lidí často prezentováno jako společenská hrozba a příčina možného ekonomického kolapsu země. Odborně se hovoří o demografické panice.

Demografická panika je záměrné zveličování stavu a vytváření katastrofických vizí, které údajně způsobí stáří a staří lidé. Staří je obviňováno z ohrožování ekonomického růstu, nedostatku finančních prostředků ve státním rozpočtu, zdůvodňuje se jím zvyšování daní, v mladých lidech jsou vzbuzovány negativní emoce vůči stáří. Stáří je prezentováno jako hrozba pro veřejný rozpočet, způsobující obavy a strach z budoucnosti u všech generací. (Vidovičová, 2007)

2.3 Oblasti diskriminace starých lidí

Diskriminaci starých lidí lze někdy rozpoznat velmi zřetelně, někdy si ovšem skutečnost, že jsou senioři diskriminováni, nemusíme vůbec uvědomit, neboť žijeme v přesvědčení, že určité praktiky, které se uplatňují vůči seniorům, jsou v pořádku.

Sociální diskriminací se rozumí „*nerovné nebo předpojaté zacházení s jedincem nebo skupinou na základě rasy, pohlaví, etnicity, kulturního zázemí; už jen členství v náhodně vytvořené skupině vede její příslušníky k diskriminaci těch, kdo členy nejsou*“. (Hartl, 2004, s. 250)

Diskriminace starších lidí a ageistické chování společnosti vůči stáří se objevuje v mnoha oblastech sociálního života. Projevy diskriminace mohou být někdy více či méně nápadné a zjevné. Vidovičová (2005) uvádí následující oblasti ageismu: občanství, pracovní trh, důchodový systém, zdravotní péče, sociální péče, životní prostředí, média, jazyk a literatura, vzdělání a věda.

Z uvedených oblastí se podrobněji zaměřím na oblast médií a pracovního trhu, neboť zde je velký prostor, kde dochází k ageistickému chování vůči starým lidem.

2.3.1 Média a jejich vliv na postoje ke stáří

O tom, do jaké míry ovlivňují naše chování a smýšlení mediální prostředky, se poměrně dlouhou dobu živě diskutuje.

Podle Marka Mičienka (in LINK, 2006) jsou média z velké míry vybudována na stereotypch. Nevytváří je, ale využívají toho, co ve společnosti již existuje. Média dle jeho názoru nesou odpovědnost za utvrzování a podporování stereotypů v lidech.

Zneužitelnou vlastností médií je schopnost manipulace s masovou veřejností, která je využívána zejména v reklamách. Masovým médiím se klade za vinu, že ohrožují postoje a chování nejmladší generace. Tradiční společné hodnoty, mravní odpovědnost a svědomí ztrácejí na významu. Vzrůstá agresivita a arogance. Nejzranitelnější bývají zejména děti a mládež, jejichž náhled na svět se teprve formuje, a média tvoří velkou část jejich života. Často mají tendenci vytvářet si vlastní virtuální svět, který je vzdálen životu ve skutečném světě. (Kraus, Poláčková, 2001)

V médiích a populární kultuře se často používají jazykové prostředky, které stáří zesměšňují či jím opovrhují. Např. užití hanlivých výrazů jako „*stará bába, prašivej dědek, stará čarodějnice, starý kozel.*“ (Vidovičová, 2008, s.138)

2.3.1.1 Obraz seniorů a kult mládí v médiích

Kult mládí byl vytvořen v 60. letech. Tehdejší generace mladých lidí byla potenciální velkou kupní silou, na kterou se trh zaměřil. Vše se odvíjelo od požadavků mládeže – hudba, kultura, móda, reklama. (Schirmacher, 2004)

Kult mládí je se vši razancí uplatňován i dnes. „*Reklamním spotům v současnosti dominují mládí a běloskvoáci.*“ Projevy fyzického stárnutí – „*svrašťelá pokožka, převisy kůže, pod-*

bradky či korpulentní postavy“ jsou neestetické a v reklamě nevhodné. „Mladě musí vypadat i stáří.“ (Válková, Svoboda, in LINK, 2006, s.8-9)

„ V médiích i reklamě, kde život začíná v šestnácti letech, jsou třicátníci zároveň vládnoucí i dosluhující třídou.“ (Schirmacher, 2004, s.147)

Média mají tendenci stáří generalizovat. Staří lidé v médiích často vyznívají jako bezbranné oběti dnešní doby, jako nesoběstační, nezajímaví, pasivní, nemohoucí lidé, kteří jsou ekonomickou hrozbou společnosti. Aktivní senior je považován za něco naprosto výjimečného, co je hodno zviditelnění jako rarita. Média pojmají stáří jako jeden celek navzdory faktu, že ve skutečnosti je velký rozdíl mezi šedesátiletým a devadesátiletým člověkem. (Sedláková, in Média a text II, 2008)

Ze studie obrazové prezentace seniorů Sedlákové a Vidovičové z roku 2007 vyplývá, že v českých médiích je stáří podprezentováno, osoby starší 80 let jsou v médiích zastoupeny zcela výjimečně a daleko více prostoru je věnováno mužům než ženám. Nejvíce pozornosti je věnováno starším celebritám. V českých periodikách nejsou zachyceny téměř žádné obrazy prarodičů s vnoučaty a spousta snímků působí nepřirozeně, neboť se jedná o modely a modelky a ne běžné seniory z české populace.(Sedláková, in Média a text II, 2008)

Ke změnám v postojích v prezentaci seniorů však v médiích bude postupně docházet, neboť firmy se zaměřují na seniory, jako na možnou cílovou skupinu s velkou kupní silou. Podle zkušeností ze zahraničí jsou zaznamenány změny v přístupu k seniorům v médiích a kult mládeže je nahrazován stříbrnou generací – lidmi nad 50 let, kteří jsou prezentováni jako skupina obyvatel se mající své specifické potřeby. (Válková, Svoboda, in LINK 2006)

2.3.2 Postavení starých lidí na trhu práce

Starší lidé to na trhu práce nemají jednoduché. Pokud pobírají starobní důchod, je jim vytýkáno, že jsou pro společnost finančně nákladní a že parazitují na společnosti. Na druhou stranu, pokud chtějí pracovat, jsou považováni za chamtivce, kteří berou práci mladým lidem. Někdy jsou dokonce i sami přesvědčeni o správnosti systému, ve kterém jsou upřednostňováni mladší lidé.

Jejich uplatnění je komplikováno mnohými předsudky a stereotypy. Schopnosti a kompetence jedince ucházejícího se o zaměstnání jsou často hodnoceny pouze na základě věku. Čím je uchazeč starší, tím hůře je posuzován. Předpokládá se, že každý starší člověk bude

méně výkonný, schopný a pružný. Je však dokázáno, že případný úbytek pracovních schopností dokáže starší člověk nahradit zkušenostmi. Práceschopnost staršího je posuzována zásadně z pohledu mládí. Autorky Filipp a Mayer zpracovaly studii, která ukazuje, že pro oblast pracovního trhu začíná být člověk starý o dvacet let dříve, než může podle zákona uplatnit nárok na odchod do důchodu. (in Schirmacher, 2004)

V roce 2009 vstoupil v ČR v platnost zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů. Antidiskriminační zákon vymezuje právo na rovné zacházení a zákaz diskriminace z důvodu věku i v oblasti pracovního trhu. Osobně se domnívám, že samotná existence zákona nebude dostačovat k odstranění diskriminace na trhu práce kvůli věku, neboť zaměstnavatelé využívají celou řadu způsobů jak se vyhnout zaměstnávání starších lidí. Samotné oběti diskriminace často nemají sílu ani prostředky se bránit.

V souvislosti se stárnutím populace se hovoří o nutnosti změny v uspořádání životního cyklu jedince, což by mohlo přispět ke zlepšení ekonomické situace. Pracovní kariéra člověka by měla být flexibilnější, rozložena rovnoměrněji, tak aby ji člověk mohl přizpůsobovat jednotlivým životním etapám a měl čas věnovat se i výchově dětí a rodině, vzdělávání. Vzhledem k tomu, že stáří je delší a zdravější víc, než kdykoliv předtím, je spatřován velký pracovní potenciál právě v zaměstnávání starších lidí a lidí v důchodovém věku. Předpokládá se, že pokud by byli do pracovního procesu zapojeni i lidé nad šedesát let a pracovali by byť i na zkrácený úvazek, dojde ke snížení ekonomické zátěže, která je kladena na mladé pracující. (Vaupel, Kistowski in Gruss, 2009)

Podobný princip je zastáván i v ČR. V Národním programu přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 je řečeno, že zapojení starších lidí na trh práce přináší prospěch nejenom jim, ale i celé společnosti, a je *“klíčovou strategií k řešení ekonomických výzev spojených se stárnutím populace.”* Každý člověk by měl mít právo svobodně rozhodovat o své pracovní aktivitě, je kladen důraz na flexibilitu. *„ Pracovní život je zdrojem spokojenosti, identity, sociálního statusu, uznání, sebeúcty a sociálních vztahů.“* (<http://www.mpsv.cz/cs/5045>)

Základním předpokladem bude vytvořit variabilnější podmínky pro rozhodování o odchodu do důchodu. Je zřejmé, že spousta starších lidí je po fyzické stránce v natolik špatném zdravotním stavu již kolem 50. roku života, že si neumí představit, nutnost pracovat až do

65let, či ještě déle. Proto jsou současné striktní hranice pro odchod do důchodu nevýhodné pro ty, kteří chtějí ještě pracovat, i když mladí lidé to vnímají tak, že jim berou práci, i pro ty, co fakticky nemohou pracovat. Chybí zde prostor pro svobodné rozhodnutí a pracovní seberealizaci starších lidí.

3 AGEISMUS

Slovo ageismus poprvé vyslovil v roce 1968 Robert N. Butler, ředitel amerického Národního institutu pro stárnutí. Ve své knize *Why Survive? Being Old In America* z roku 1975 popisuje ageismus jako diskriminaci lidí z důvodů jejich stáří, kdy zároveň dochází k systematickému vytváření stereotypního smýšlení o starých lidech. Stárnoucí lidé jsou podle něj skupinově hodnoceni jako senilní, rigidní a méně výkonní a schopní než mladší populace. Tím však dochází k narušení vztahů ve společnosti mezi mladší a starou populací. Butler zároveň poukazuje na různé diskriminační formy a praktiky, používané vůči starým lidem. Ageismus hodnotí jako určitou snahu společnosti zbavit se odpovědnosti vůči starým lidem i způsob ochrany, který umožňuje potlačit obavy ze stáří, nemoci a smrti zejména u generace středního věku. (Vidovičová, 2008)

Podívejme se na problém ageismu z pohledu definičních postojů. Vymezením pojmu ageismu se zabývalo více autorů.

Palmore (in Vidovičová 2008, s.112) definoval ageismus jako „*jakýkoliv předsudek nebo diskriminace proti nebo ve prospěch věkové skupiny.*“

V encyklopedii Diderot (in Tošnerová, 2002, s.6) je pojem ageismus vysvětlován jako „*věková diskriminace postihující především staré lidi; může vést k věkové segregaci, vyčleňování ze společnosti; je podporován ekonomicko-sociálními problémy a společenskými představami podceňujícími stáří.*“

Scrutton (in Sýkorová, 2007) objasňuje pojem „*strukturní ageismus*“, jehož základy vidí v pevném propojení ekonomické aktivity jedince a jeho sociálního postavení. Sociální status staršího člověka je devalvován tím, že pobírá penzi, je závislý na společnosti a odchodem do důchodu je vyloučen ze sociálních vztahů, které měl vytvořeny v souvislosti se zaměstnáním.

Autorka české definice Vidovičová (2008, s.113) poukazuje na tendenci vztahovat ageismus pouze ke stárnoucí populaci a stáří, ačkoliv výzkumy dokazují, že k diskriminaci kvůli věku dochází i v mladším věku. Dle jejího názoru jsou proto starší definice nepřesné, neboť je zde „*nejasný vztah mezi příčinami a důsledky*“, případně operují výhradně s koncepty „*stáří*“ a „*staří*“, a tím mohou být sami o sobě ageistické.

Vidovičová vypracovala novou definici ageismu: „*Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu, manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité kohortě/generaci.*“ Podle autorky tato definice ageismu neobsahuje pojmy týkající se pouze se stáří, ale ageismus v tomto pojetí se může vztahovat na všechna údobí chronologického věku jedince a jeho diskriminaci postavenou právě na základě tohoto určitého věku. (in Vidovičová 2008, s. 113)

V tomto směru lze s autorkou souhlasit, neboť i mladí lidé se setkávají s diskriminací či předpojatými názory vůči sobě samým. Bývají osočováni, že se jim nechce pracovat, i oni však mívají problémy najít zaměstnání, často kvůli tomu, že jim chybí praxe v oboru. Diskriminaci starých lidí ovšem vnímám jako daleko závažnější problém, jemuž je nutno věnovat velkou pozornost, neboť stáří jako problém bývá často bagatelizován či nepravdivě nebo nedostatečně prezentován.

3.1 Zdroje ageismu

Protože se má práce zabývat diskriminací stáří a starých lidí, zaměřím se v této podkapitole na to, co je příčinou ageismu právě u starých lidí. Objasněním příčin ageismu se zabývalo více odborníků.

Traxler (in Tošnerová, 2002) uvádí čtyři zdroje ageismu:

- Strach ze smrti – smrt není chápána jako přirozená součást lidského života.
- K ageismu přispívá důraz na mládí a fyzickou krásu – stáří je ignorováno.
- Produktivita je těsně spjata s ekonomickým potenciálem – stáří je vnímáno jako finanční zátěž.
- Způsob, kterým je zjišťován skutečný stav společnosti vedoucí k ageismu – nevhodně volené způsoby výzkumů či průzkumů týkajících se ageismu.

Palmore (in Vidovičová, 2008) definoval tři možné zdroje ageismu :

- Individuální (subjektivně - psychologické) - patří zde především strach ze smrti a stárnutí, nepřátelské postoje vůči minoritním skupinám. Selektivní vnímání – přejímání

stereotypních názorů o menší výkonnosti a zdatnosti samotnými seniory, čímž mohou starší lidé skutečně nabýt přesvědčení o vlastních nedostačujících schopnostech.

- Kulturní – jsou za ně považovány především hodnotové systémy, jazyk, mediální kultura (způsob, jakým jsou senioři prezentováni v médiích) humor, umění, literatura. Typickým znakem kulturních zdrojů je schopnost neomezeného opakování již vyslovených stereotypů a diskriminačních postojů.
- Sociální - jedná se o sociálně strukturální podmínky, které mohou být původci ageismu, nebo se mohou zřetelně podílet na jeho rozvoji.

Sociální zdroje Vidovičová dále rozčlenila na:

- Demografické - dalším z důvodů negativních postojů vůči stáří je i narůstající počet starých a stárnoucích obyvatel a z toho plynoucí obavy ze situace, kterou tato změna může přinášet. Tím, že se skupina starých lidí stane početnější, získají i větší prostor pro sdělování svých potřeb a vyžadování jejich splnění od společnosti. Což v konečném důsledku může vyvolávat generační konflikty a soupeření o zdroje.
- Věkové a strukturální nesoulady – v případě věkového nesouladu se jedná o důležitost, která je věku připisována z hlediska očekávaných schopností a možností jedince a rozpor s realitou. Strukturální nesoulady vznikají z neschopnosti společnosti akceptovat změny v potřebách a očekáváních seniorů, skutečné potřeby seniorů a řešit je.
- Věkový a generační konflikt – vzniká omezeným množstvím bohatství společnosti a nároky generací na ně, mezigeneračními rozpory v chápání hodnot a norem ve společnosti, zdůrazňováním finanční závislosti ekonomicky neproduktivních generací na ekonomicky aktivních.
- Věková segregace – rozumí se tím oddělení věkových skupin ve společnosti. Nepromyšlená segregace znesnadňuje vytváření mezigeneračních vztahů a kontaktů, což v důsledku vede k nepochopení a vytváření různých stereotypů a předsudků.
- Historická změna statusu stáří – znaky jako zkušenost, vědomosti a moudrost, které byly v historii připisovány stáří a byly ceněny, ztratily s vědecko-technickým pokrokem na své důležitosti. Byly vytlačeny kultem mládeže – fyzickou silou, dravostí, tělesnou krásou, schopností rychle se adaptovat na měnící se společenské podmínky.
- Nevhodná paradigmatu stáří – vznikají zejména z nepochopení stáří a strachu ze stáří a smrti. Stáří bývá vnímáno jako zbytečné, nepředpokládá se, že by se mohlo vyvíjet či být přínosné pro společnost. (Vidovičová, 2008)

3.1.1 Stereotypy o stáří

Lidé mívají tendenci smýšlet o starých lidech na základě zjednodušeného náhledu. Staří lidé se jim jeví všichni stejní, ačkoliv je zřejmé, že každý člověk je individualita, osobnost. Stejně jako v mládí, tak i ve stáří bude jeho chování odlišné od těch druhých.

Stereotypy o stáří zvyhodňující mládí podle Palmore (in Tošnerová, 2002, s. 7):

- *„Mladí mohou pochybovat či být pomalí bez nálepky, že jsou nemohoucí či senilní.*
- *Mladí mohou zapomenout jméno nebo adresu bez toho, že by se s nimi jednalo s blahosklonnou přezíravostí.*
- *Mladí mohou být popudliví nebo nepříjemní bez toho, že by byli označováni jako podivínští nebo potrhli.*
- *Mladý muž může zobrazovat a sdělovat své sexuální pocity nebo citové stavy na veřejnosti, aniž by byl nazván oplzlým dědkem.*
- *Mladí lidí mohou sdělovat příznaky svých nemocí a zaujmou jimi, aniž by byli odbyti poukazem, že neduhy přináší věk.“*

3.1.2 Mýty o stáří

O starých lidech je rozšiřována celá řada mýtů – chybných představ, které zkreslují skutečnou realitu a podporují ageismus.

Haškovcová (1990) popisuje tyto mýty:

- Mýtus zjednodušené demografie – jádrem tohoto mýtu je přesvědčení, že v okamžiku odchodu do důchodu se člověk stává starým a jeho život ztrácí na kvalitě.
- Mýtus homogenity – představuje názor, že všichni staří lidé jsou stejní.
- Mýtus neužitečného času – starý člověk, který již nechodí do zaměstnání je považován za neužitečného.
- Mýtus ignorace – vědomé přehlížení.
- Mýtus o lékářích – nesprávný názor lidí, že všechny potíže starých lidí lze vyřešit pouze medicínsky.
- Mýtus o arterioskleróze – nesprávná představa, že demence je nevyhnutelným projevem stáří.

- Mýtus o úbytku sexu - projevy lásky u starých lidí jsou považovány za směšné a nepatřičné.

3.1.3 Předsudky o stáří

Předsudky o stáří mohou snižovat kvalitu lidského života ve stáří, neboť všeobecná představa o stáří vyvolává pocit, že stáří nemá žádnou hodnotu a je spjato pouze s obtížemi a problémy.

Palmore definoval 10 hlavních předsudků o stáří. (in Tošnerová, 2002)

- Nemoc – domněnka, že převážná část lidí starších 65 let se potýká zhoršeným zdravotním stavem a potřebuje dlouhodobou péči a pomoc a nemůže vykonávat běžné činnosti.
- Impotence – názor, že sexualita není pro staré lidi důležitá, je vnímána spíše jako ne-normální.
- Ošklivost – krása je spojována hlavně s mládím.
- Pokles duševních schopností – názor, že s přibývajícím věkem dochází k poklesu schopností učit se, pamatovat si.
- Duševní choroba – představa, že duševní nemoc je nevyhnutelnou součástí stáří.
- Zbytečnost – názor, že starší lidé nejsou schopni kvalitního pracovního výkonu. Ve skutečnosti většina starších může odvádět stejný pracovní výkon jako mladší lidé.
- Izolace – názor, že většina starších lidí je izolována od společenského života.
- Chudoba - negativní domněnky, že většina starších je chudá nebo naopak bohatá.
- Deprese – vychází z předpokladů, že starší člověk je bezmocný, senilní, osamělý, ne-užitečný a z tohoto důvodu musí trpět depresí. Deprese je nejběžnější duševní chorobou u starších lidí a je problémem u starší populace.
- Politická moc – domněnka, že starší lidé mají dostatečnou moc ovlivnit politické rozhodování.

3.2 Staří lidé a ageismus

Jak již bylo řečeno, podstatou ageismu jsou chybné stereotypy, předsudky, které utvrzují ostatní kohorty v přesvědčení o správnosti svých postojů vůči seniorům. Částečná odpovědnost za současný stav je připisována i samotným starým lidem, kteří podle některých názorů sami jednají ageisticky.

Podle Levyho je jim vytýkáno, že se nedokáží vyrovnat se svým stárnutím a neumí s ním naložit, a tím přispívají k vytváření nelichotivého obrazu stáří. (in Vidovičová, 2004).

Helena Haškovcová (in Sýkorová, 2007, s. 52) říká, že všichni jsme „*stejně tak aktéry jako oběťmi stereotypů, mýtů, ideologií.*“ To, co si lidé vytvořili v dětství a dospělosti, odnášejí si s sebou i do stáří.

Berlínska studie odhalila, že sami staří lidé podléhají vlivům stereotypního smýšlení v posuzování starých lidí. V experimentu bylo úkolem lidí starších 65 let přidělit charakterové vlastnosti atraktivním ženám i mužům na fotografiích. Z výsledků vyplynulo, že tito účastníci charakterově hodnotili lépe osoby atraktivní než neatraktivní. Schirmmacher vyjadřuje přesvědčení, že sami staří lidé se nelichotivě vyjadřují o druhých starých lidech a chovají se k nim špatně. Podle něj „*nikdo nesmýšlí o starých lidech hůře než sami staří.*“ (Schirmmacher, 2004, s. 154 – 155),

3.2.1 Ageismus a vztah k vlastnímu sebepojetí

Obětí ageismu se může stát i jakýkoliv jedinec, který tlakem okolí přijme za svou jejich představu o sobě samém.

Traxler (in Tošnerová, 2002) definoval tři stadia, která mohou změnit náhled na sebe sama.

- I. stádium nastává v okamžiku, kdy člověk svolí k tomu, aby mu byla přidělena nálepka, která ho nějakým způsobem charakterizuje. Např. důchodce. Tím přichází o svou původní roli či referenční skupinu.
- II. stádium - stává se závislejším na nálepce. Pokud je nálepka pozitivní, nedochází ke ztrátě sebeúcty, pokud je negativní, nastává další stádium.
- III. stádium – dostavuje se ztráta sebeúcty. Senior se ztotožňuje s postoji v okolí, nabývá přesvědčení o své nekompetentnosti, neschopnosti a stává se závislým. V konečném důsledku se chová tak, jak je mu to předsouváno.

3.3 Důstojné stáří a stárnutí

Vyřešit ožehavý problém dnešní společnosti – diskriminaci starých lidí nebude jednoduchá a rychlá záležitost. Na jeho řešení se musíme podílet všichni – celá společnost. Staří, mladí,

všichni musí přispět k tomu, aby se vidina stáří skutečně nestala hrozbou a prokletím každého jedince. Jde o vytvoření podmínek pro důstojné stáří a stárnutí.

3.3.1 Příprava jedince na stáří

Každý člověk může své stárnutí a stáří do určité míry ovlivnit a připravit se na něj. Odborníci dokonce tvrdí, že je to povinnost každého člověka. Často se hovoří o zdravém stárnutí či aktivním stárnutí.

Příprava na stáří je rozdělena do tří etap:

- Dlouhodobá – celoživotní.
- Střednědobá – přibližně od 45. roku života. Jedinec by měl pěstovat zdravý způsob života, chránit si své zdraví, provozovat tělesnou aktivitu, rozvíjet a udržovat vztahy v rodině i ve společnosti, rozvíjet se.
- Krátkodobá – je o období 3 – 5 let před odchodem do důchodu, ve kterém by se jedinec měl psychicky i materiálně připravovat na přicházející životní etapu. (Haškovcová, 1990)

Podle Schirmachera (2004) je úkolem stárnoucích lidí v současné společnosti najít nový model stáří a přizpůsobit stárnutí novému vývoji.

Důležitým úkolem jedince je zamyslet se ještě dříve, než se stáří objeví, jak by chtěl své stáří prožít. Zásadní by však bylo, vytvořit si strategii své vize stáří a tu potom skutečně naplňovat. Zajisté nelze ovlivnit všechny negativní životní události (dědičné choroby, úrazy, tragické události, sociální ztráty), ale zodpovědným přístupem může jedinec eliminovat určitá rizika a hrozby či zjednat nápravu.

3.3.2 Typy adaptace na stáří

Každý jedinec si může jinak zvykat na novou životní roli, ve které se ocitl. Vše je úzce provázáno s povahou jedince a také kvalitou prožitých předcházejících etap života. Bromley (in Haškovcová, 1999) uvádí 5 strategií adjustace na stáří:

- Strategie konstruktivnosti – jedinec se se stářím snadno vyrovnává, je moudrý, optimistický, spokojený, život ho baví.

- Strategie závislosti – člověk je pasivní, závislý na druhých, upřednostňuje domácí klid a pohodlí.
- Strategie obranného postoje – vztahuje se k lidem, kteří byli celý život pracovně či společensky aktivní. Bojí se ztráty svých pozic, stárí a závislosti na druhých.
- Strategie nepřátelství – jsou mrzutí, nepříjemní, podezřaví, závistiví, stárí berou jako trest, odpovědnost za svůj život svalují na druhé či společnost.
- Strategie nenávisti – tito jedinci se nemají rádi. Připadají si osamělí, nadbyteční, mohou trpět depresemi. Svůj život si nedokázali sami řídit.

3.3.3 Příprava na stárnutí ve společnosti

Zabývat se otázkou stárnutí není jen úkolem jednotlivce, ale je záležitostí celé společnosti.

Problematikou se zabývají politici v rámci republiky i EU, angažují se i samotní senioři.

V roce 2005 vznikla Rada seniorů České republiky. Jejím posláním je participace na vytváření společnosti, která bude otevřena všem generacím, podpora mezigeneračních vztahů a zapojování starších lidí do dění společnosti a využívání jejich schopností a zkušeností ve prospěch společnosti.

ČR vypracovala dokument Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012, který se zabývá kvalitou život ve stárí. Klade důraz na celoživotní přístup, mezigenerační vztahy a soudržnost, partnerství vlády, odpovědnost jedince za stárí, důstojnost ve stárí.

Stárnutí jako celosvětový problém řeší i EU. Evropská komise schválila v r. 2005 Zelenou knihu „Nová mezigenerační solidarita jako odpověď na demografické změny.“ Dokument se zabývá nejen demografickými změnami, ale také postavením starých lidí ve společnosti a jejich úlohou.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 POSTOJE STUDENTŮ KE STÁŘÍ A STARÝM LIDEM

V praktické části mé bakalářské práce se budu zabývat tím, jaké jsou skutečné postoje mladých lidí ke stáří jako finální etapě lidského života a starým lidem. Vzhledem k demografické prognóze o stárnutí populace považuji tuto otázku za velmi důležitou, neboť stáří a stárnutí se týká nás všech, tedy i mladých lidí, a měli bychom ji akceptovat jako reálnou skutečnost, z jejíž důsledků nelze nikoho obviňovat a už vůbec ne staré lidi. Úkolem společnosti je spíše hledat možnosti, jak se této situaci vhodně přizpůsobit. Proto je potřeba znát i postoje mladých a případně hledat způsoby, jak jejich přístup ke stáří a starým lidem pozitivně ovlivňovat. Neboť oni sami si tak budou vytvářet vlastní budoucnost.

4.1 Metodologie výzkumu

Předmětem výzkumu byly postoje studentů středních škol ke stáří jako finální etapě lidského života a starým lidem. Vzhledem k zaměření výzkumu jsem zvolila kvantitativní výzkum popisný. Tento druh výzkumu směřuje k popisu reality, situace či jevu.

Smyslem kvantitativního výzkumu je získat data, která se následně zpracují matematickými a statistickými metodami.

4.2 Výzkumná technika

Výzkum probíhal technikou dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu.

„Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“
(Chráška, 2007, str. 164)

Dotazník obsahuje celkem 20 otázek. Ve vstupní části dotazníku seznamuji respondenty s tématem šetření, s pokyny k vyplňování. V dotazníku se nacházejí tyto formy otázek:

- Otázky uzavřené - respondentům je předložen určitý počet předem připravených odpovědí, ze kterých si vyberou jednu variantu.
- Otázky polouzavřené - respondenti mohou doplnit i své vlastní stanovisko.
- Otázky dichotomické - tzn., že jsou uvedeny pouze dvě možnosti.

- Otázka otevřená – respondenti zde mohou napsat své vlastní vyjádření.
- Otázky filtrační – na tento typ otázky odpovídali jen ti studenti, kteří na otázku č. 7 odpověděli, že se nestýkají se seniory, a na otázku č. 15 odpověděli ano.

Dotazníky byly roztrženy ručně a následné získané údaje převedeny do tabulek v excelu, procentuálně vyjádřeny a znázorněny v grafech.

4.3 Výzkumný vzorek

Základním souborem byli studenti středních škol různého profesního zaměření, aby bylo možné porovnat, zda jsou rozdíly v postojích u studentů různého typu škol. Pro bližší specifikaci výběrového souboru jsem určila následující parametry: výzkum se bude týkat studentů třetích ročníků, věkově tedy na hranici dosažení plnoletosti, kdy lze předpokládat určitou psychickou i osobnostní vyzrálou. Místem výzkumu bude město Vsetín, kde se nachází několik středních škol. Na základě takto v specifikovaných podmínkách bylo vybráno pět škol s humanitním a technickým zaměřením a jedna škola zaměřena na provoz obchodu a služeb. S humanitním zaměřením to byly školy – Masarykovo gymnázium Vsetín a střední zdravotnická škola. Školy s technickým zaměřením – střední průmyslová škola strojnická, střední odborné učiliště – obor mechanik – seřizovač s maturitou a střední obchodní škola. Třídy s technickým zaměřením byly výhradně chlapecké. Předem jsem telefonicky kontaktovala ředitele škol za účelem získání souhlasu s realizací výzkumu na škole. Samotný výzkum byl realizován v měsících prosinci a lednu a zúčastnilo se jej celkem 124 studentů, kteří byli v den výzkumu přítomni ve škole. Návratnost dotazníků byla 100%, neboť jsem ve školách byla osobně a případné dotazy či nejasnosti mohli studenti konzultovat přímo se mnou.

Před realizací výzkumného šetření proběhlo pilotní ověření dotazníku, které bylo realizováno u studentů 1. ročníku gymnázia. Studenti otázkám v dotazníku rozuměli, neobjevily se žádné nejasnosti či nepochopení otázek.

4.4 Formulace výzkumných otázek

Formulace hlavní výzkumné otázky: Jaké postoje zaujímají mladí lidé ke stáří jako finální etapě lidského života a starým lidem?

Z hlavní výzkumné otázky vyplynuly dílčí výzkumné otázky, které bych chtěla výzkumem zjistit:

- Existují rozdíly v postojích ke stáří a starým lidem na základě rozdělení podle pohlaví?
- Existují rozdíly v postojích ke stáří a starým lidem mezi studenty jednotlivých studijních oborů?
- Jaké jsou postoje mladých lidí (studentů) z hlediska věkové diskriminace, ke starým lidem?
- Je rozdíl ve vztahu k seniorům mezi studenty, kteří žijí ve společné domácnosti se seniory, a mezi těmi, kteří nemají zkušenost se společným soužitím se seniorem?

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Otázky v dotazníku lze rozdělit do tří souborů.

- Soubor č. 1 – jedná se o otázky, které jsou zaměřeny na demografické údaje o respondentech. K tomuto se vztahují otázky č. 1, 2, 3, 4.
- Soubor č. 2 – tyto otázky mají za úkol zjistit, jaké jsou postoje studentů ke stáří a starým lidem. Budou tedy odpovědi na výše definované výzkumné otázky. Jedná se o otázky č. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13.
- Soubor č. 3 – otázky č. 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 doplňují výzkum o zkušenosti respondentů se starými lidmi a jejich názory na důležitost tohoto tématu.

5.1 Demografické údaje a základní informace o respondentech

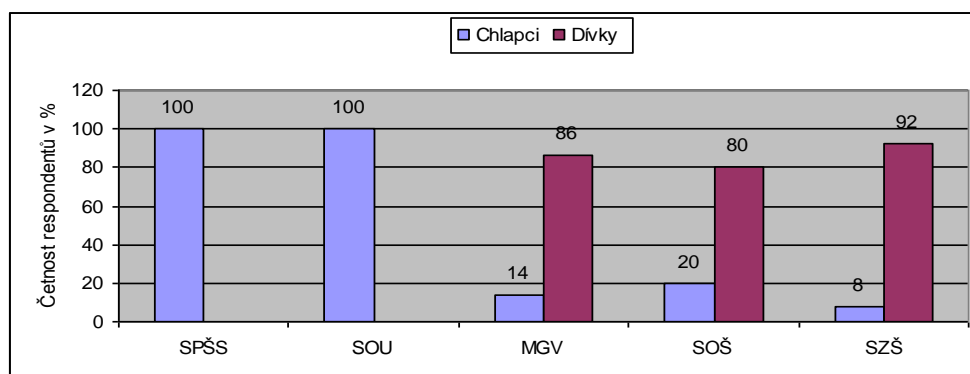
Výzkumu se zúčastnilo celkem 124 respondentů z pěti středních škol ve Vsetíně. Celkový počet respondentů tvořilo 27 studentů SPŠS (tj. 20 % z výzkumného vzorku), 19 studentů SOU (15 % z výzkumného vzorku), 28 studentů MGVS (23 % z celkového počtu studentů), 20 studentů SOŠ (20% z celkového počtu studentů) a 25 studentů SZŠ (tj. 15% z výzkumného vzorku). Z hlediska členění podle pohlaví se výzkumný soubor skládal z 57 (tj. 46 %) chlapců a 67 (tj. 54%) dívek. Dvě třídy byly výhradně chlapecké a tři třídy byly smíšené, kde minimálně z 80% převažovaly dívky. Viz graf 2.

Tab. 1. Popis respondentů – rozdělení podle jednotlivých škol

Pohlaví	Školy					Celkem	Relativní četnost v%
	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ		
Chlapci	27	19	4	5	2	57	46
Dívky			24	20	23	67	54
Celkem	27	19	28	25	25	124	100
Relativní četnost v %	22	15	23	20	20	100	

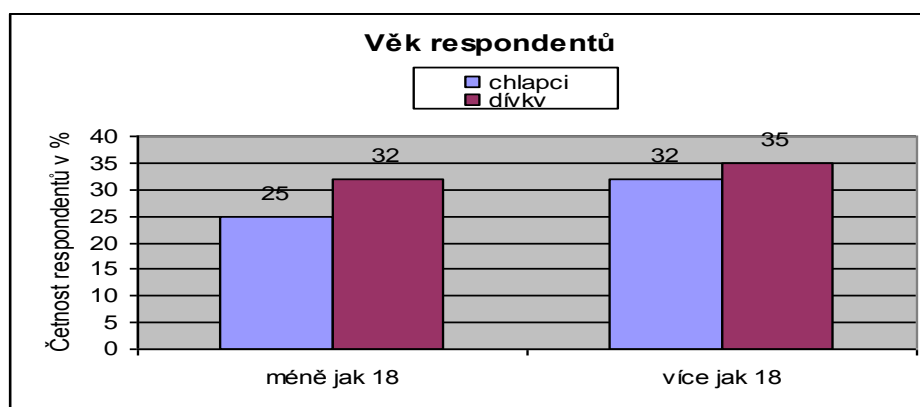
Zdroj : Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 1. Složení výzkumného vzorku na školách podle pohlaví relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 2. Věkové složení výzkumného vzorku relativní četnost %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

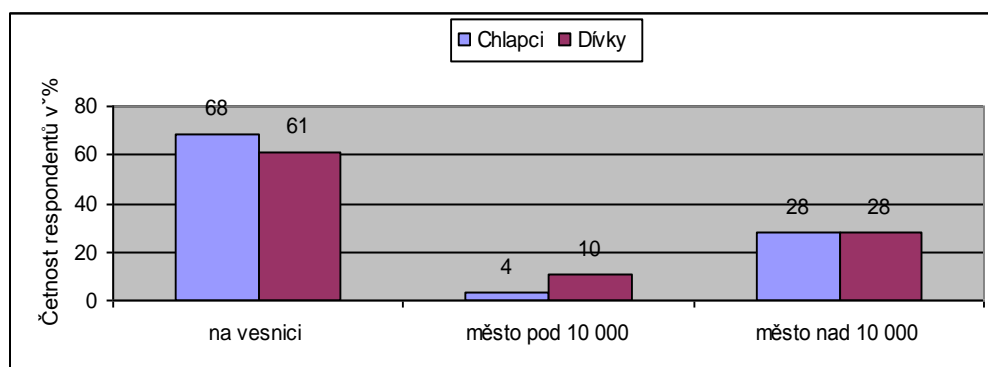
Z otázky č. 3 o místu bydliště vyplynulo, že nejvíce respondentů 80 (65%) bydlí na vesnici a do škol dojíždějí z přilehlých obcí (tab. 2). Ve městě nad 10 000 obyvatel žije 35 (28%) respondentů a zbývajících 9 (7 %) bydlí v malém městě s počtem obyvatel pod 10 000. Z hlediska pohlaví je vyrovnaný i počet dívek 41 (61%) a chlapců 34 (60%), kteří žijí na vesnici. Ve městě nad 10 000 obyvatel žije 28% chlapců i dívek (graf 3).

Tab. 2. Složení výzkumného vzorku podle bydliště

Žijí	Na vesnici	Město pod 10 000	Město nad 10 000	Celkem
SPŠS	19	1	7	27
SOU	13	0	6	19
MGV	17	1	10	28
SZŠ	14	4	7	25
SOŠ	17	3	5	25
Celkem	80	9	35	124
Relativní četnost v %	65	7	28	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 3. Bydliště výzkumného vzorku podle pohlaví relativní četnost %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázka č. 4 měla zjistit, kolik respondentů žije ve společné domácnosti se seniory. Téměř polovina studentů 63 (51%) žije nebo žila ve společné domácnosti se seniory. 61 respondentů (49%) nemá zkušenosti se společným soužitím se starými lidmi (tab. 3).

Tab. 3. Rozdělení respondentů podle společného soužití se seniory

Škola	Žijí se seniory	Nežijí se seniory	Celkem
SPŠS	15	12	27
SOU	9	10	19
MGV	13	15	28
SZŠ	12	13	25
SOŠ	14	11	25
Celkem	63	61	124
Relativní četnost v %	51	49	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci a lednu 2010

5.2 Postoje studentů ke stáří a starým lidem

V otázce č. 5 měli respondenti určit věkovou hranici, kdy podle jejich názorů začíná stáří. Nejvíce studentů 42 (34%) zvolilo věkové rozmezí 65 – 70 let. Druhým nejčastěji vybraným věkovým rozpětím bylo 60 – 65 let a jako počátek stáří jej vnímá 38 studentů (tj. 31%). 20 studentů (16%) z celkového počtu se domnívá, že stáří začíná ve věku 55 – 60 let (tab. 4).

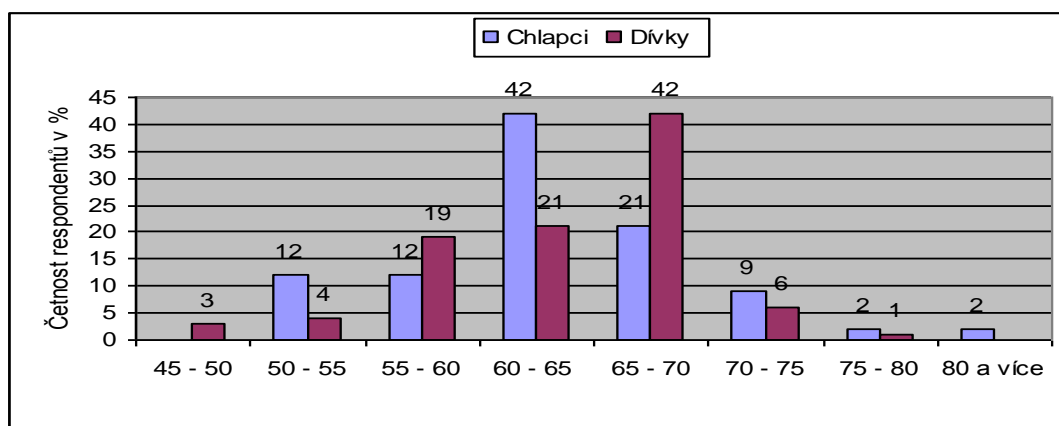
Z hlediska pohlaví viz graf 4 je patrné, že větší rozdíly v názorech chlapců a dívek v otázce nástupu stáří, jsou právě ve věkovém rozpětí 60 – 65 let a 65 – 70 let. Více dívek 30 (42%) se domnívá, že stáří začíná ve věku 65 – 70 let, zatímco tento názor zastává 12 chlapců (21%). O tom, že stáří začíná ve věku 60 – 65 let, je přesvědčeno 24 chlapců (42%) a 14 dívek (21%). Pouze 3% respondentů - dívek si myslí, že stáří začíná již ve věku 45 – 50 let. Věkovou hranici 80 let a výše označili za počátek stáří 2% respondentů mužského pohlaví – 2 chlapci.

Tab. 4. V kolika letech začíná podle respondentů stáří

Věkové rozpětí	45 - 50	50 - 55	55 - 60	60 - 65	65 - 70	70 - 75	75 - 80	80 a víc	Celkem
Absolutní četnost	2	10	20	38	42	9	2	1	124
Relativní četnost v %	2	8	16	31	34	7	2	1	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 4. V kolika letech začíná stáří. Rozdělení podle pohlaví – relativní četnost v %

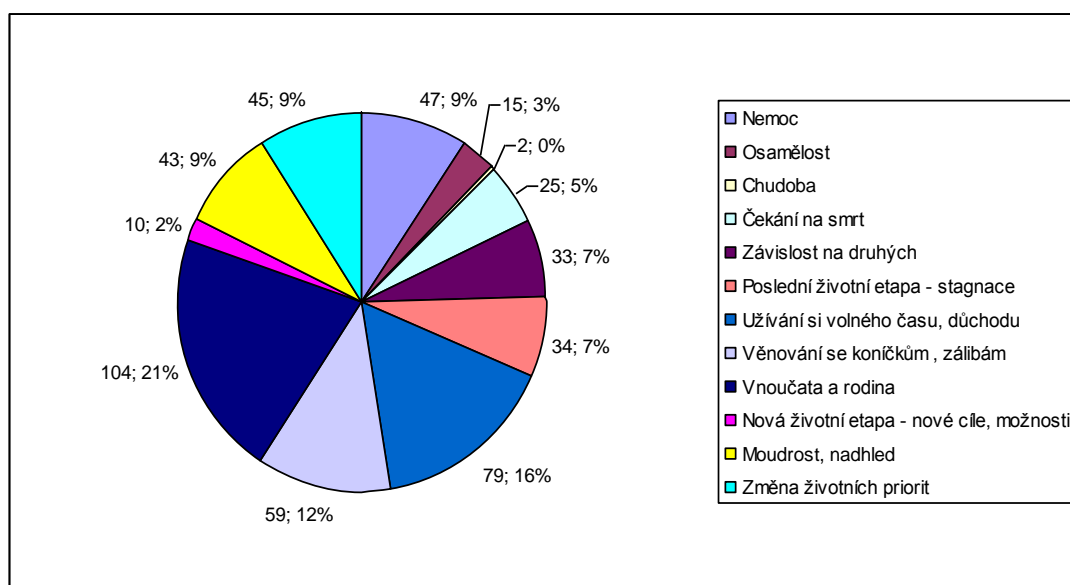
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázka č. 6 Co si představujete pod pojmem stáří? Studenti měli vybrat 4 pojmy, které podle jejich názoru nejvíce vystihují stáří. Mohli zvolit jak výrazy negativní tak pozitivní. Studenti nejvíce přisuzovali stáří tyto výrazy: vnoučata a rodina – 106 bodů (21%), užívání si volného času, důchodu – 79 bodů (16%), věnování se koníčkům, zálibám – 59 bodů (12%), nemoc – 47 bodů (9%) z celkového počtu 496 bodů (graf 5).

Obě pohlaví (graf 6) shodně přiřadily stáří tyto výrazy: nejvyšší hodnoty dosáhl výraz vnoučata a rodina (u chlapců 22% a u dívek 20%), po něm následoval výraz užívání si volného času důchodu (u chlapců 17% a u dívek 15%), věnování se koníčkům a zálibám (obě skupiny shodně 12%) a moudrost a nadhled (u chlapců 8%, u dívek 9%). Pouze dívky přisuzují stáří nemoc (12%). Chlapci zase chápou stáří jako změnu životních priorit (11%).

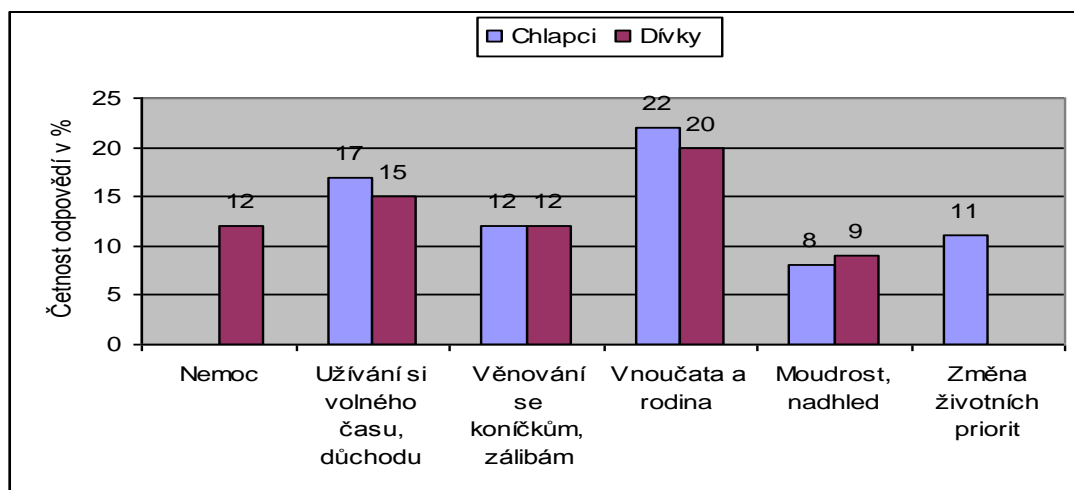
Stejných pět nejčastěji preferovaných pojmů je možné vidět i z hlediska rozdělení podle typu soužití. Z grafu 7 můžeme vidět, že rozdíly ve zvolených výrazech mezi respondenty žijícími a nežijícími ve společné domácnosti se starými lidmi jsou takřka minimální.

Graf 5. Co si představujete pod pojmem stáří? Zobrazení výsledků všech studentů

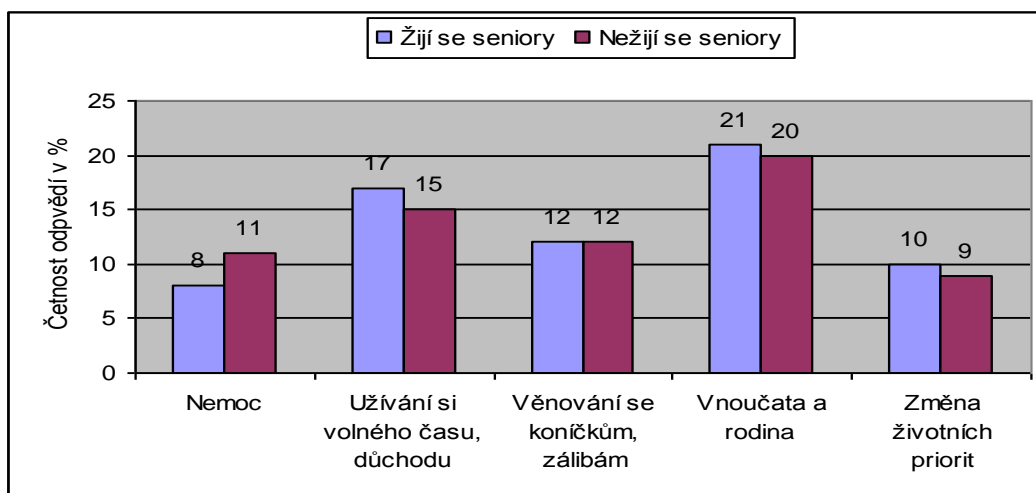
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 6. Pět nejčastěji volených o stáří u chlapců a dívek – relativní četnost v %.

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 7. Pět nejčastěji preferovaných pojmů o stáří z hlediska typu soužití - relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázky č. 7 a č. 9 měly zjistit, zda a případně jak často se dotazovaní setkávají se starými lidmi. Z šetření vyplynulo, že 100 studentů (81% z celkového počtu) se se starými lidmi setkává alespoň jedenkrát týdně. Tuto variantu zvolilo (86% chlapců a 76% dívek). 25 studentů SPŠS (tj. 93%) uvedlo, že se se starými lidmi setkávají alespoň jedenkrát týdně. Nejméně tuto variantu volili studenti SOŠ – 15 (64%). Pouze jeden student SZŠ udává, že se s nimi nestýká vůbec (tab. 5 a tab. 6). Jako důvod udává, že ho staří lidé nezajímají.

Zajímalo mě, zda staří lidé, se kterými se studenti setkávají, jsou i lidé mimo rodinné vazby. Mimo rámec rodiny se se starými lidmi nejvíce stýkají studenti gymnázia 21 (68%), dále následují studenti SOŠ 10 (48%) a SPŠS 11 (41 %). Téměř 75 % studentů ze SZŠ udává, že se s nimi spíše neseťkávají. Z cizími starými lidmi se vůbec neseťkává 26% studentů ze SPŠS, 21% z SOU, 11% z MGV, 12% z SOŠ a 4% ze SZŠ (tab. 7 a tab. 8). Z grafu č. 9 vyplývá, že s cizími starými lidmi se stýkají častěji dívky než chlapci. Odpověď ano zvolilo 33 (49%) dívek a 21 (38%) chlapců.

Tab. 5. Jak často se stýkáte se starými lidmi? Absolutní četnost

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ	Celkem	relativní četnost v %
Alespoň 1x týdně	25	16	21	16	22	100	81
2x do měsíce	1	2	4	6	2	15	12
Spíše výjimečně	1	1	3	3		8	6
Nestýkám se s nimi vůbec					1	1	1
Celkem	27	19	28	25	25	124	100

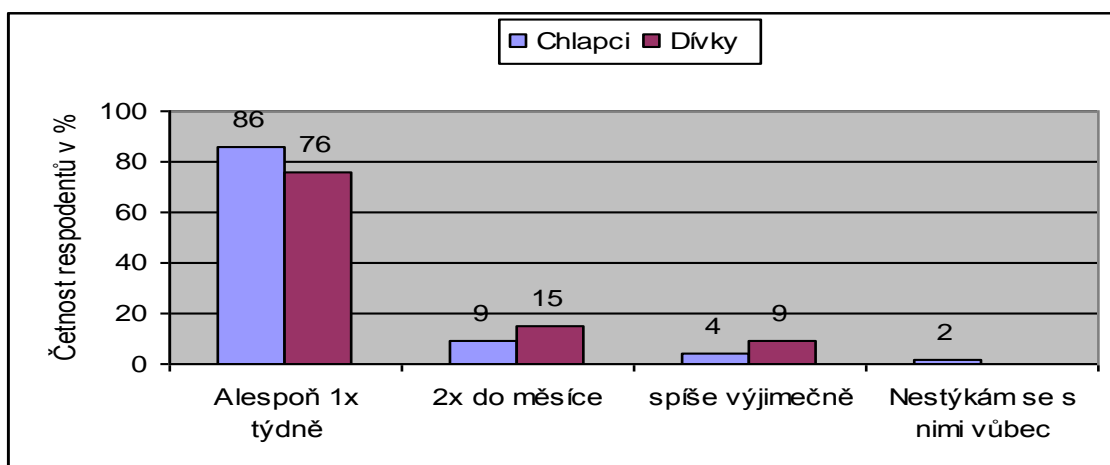
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 6. Jak často se stýkáte se starými lidmi? Relativní četnost v %

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ
Alespoň 1x týdně	93	84	75	64	88
2x do měsíce	4	11	14	24	8
Spíše výjimečně	4	5	11	12	
Nestýkám se s nimi vůbec					4
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 8. Výsledky četnosti setkávání se starými lidmi podle pohlaví- relativní četnost %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 7. Výsledky četnosti setkávání se starými lidmi

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ	Celkem	Celková relativní četnost v %
Ano	11	7	19	12	5	54	44
Spíše ne	9	8	6	10	18	51	41
Ne	7	4	3	3	1	18	15
Celkem	27	19	28	25	24	123	100

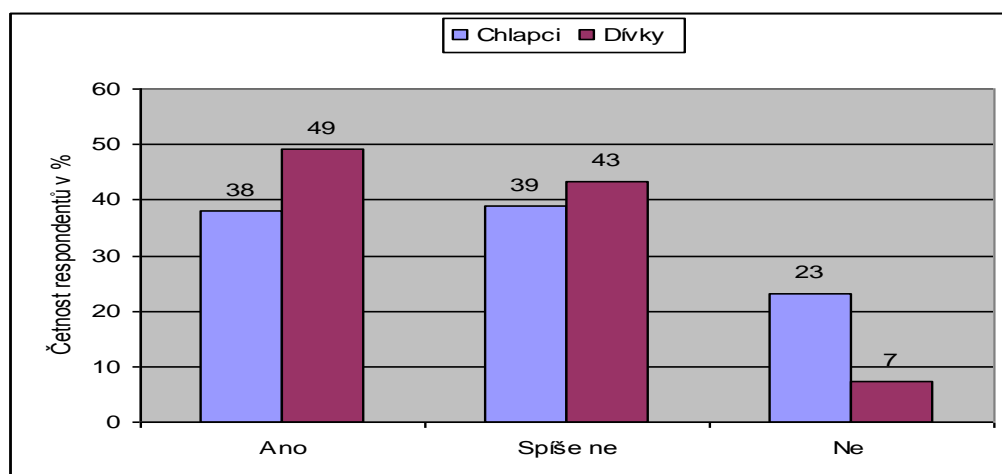
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 8. Výsledky četnosti setkávání se starými lidmi - relativní četnost v %

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ
Ano	41	37	68	48	21
Spíše ne	33	42	21	40	75
Ne	26	21	11	12	4
Celkem	100	100	100	100	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 9. Stýkáte se i se starými lidmi, kteří nejsou vašimi příbuznými? Rozdělení dle pohlaví - relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

V otázce č. 10 měli respondenti odpovědět, co by především vytkli starým lidem ze svého okolí. Měli zvolit ke každé větě jednu ze čtyř možných odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, rozhodně ne, spíše ne. Odpovědi - rozhodně ano a spíše ano - jsou sloučeny v tabulce a v grafech do kolonky souhlasí. Odpovědi - rozhodně ne a spíše ne - jsou sloučeny v kolonce nesouhlasí. Z odpovědí (tab. 9) vychází, že s výroky souhlasí a negativní stanovisko tak zaujímají nejvíce studenti SOU. S uvedenými výroky souhlasí 71% z nich. Na druhém a třetím místě s 61 % se umístili studenti SPŠS a SOŠ. Z dotazovaných studentů MGVS s uvedenými výroky souhlasí 52% a ze studentů SZŠ s nimi souhlasí 51%.

Negativní hodnocení se projevuje více u chlapců – 62 %. U dívek s výroky vyjádřilo souhlas 57% (graf 10). V obou případech se jedná o nadpoloviční většinu. Oběma skupinám nejvíce vadí, že si staří lidé pořád na něco stěžují a jsou špatně přizpůsobiví.

Z grafu č. 11 vyplývá, že studenti, kteří žijí ve společné domácnosti, vyjádřili souhlas v míře 54%, zatímco studenti, kteří nemají zkušenost se společným soužitím, souhlasí s výroky v 64%.

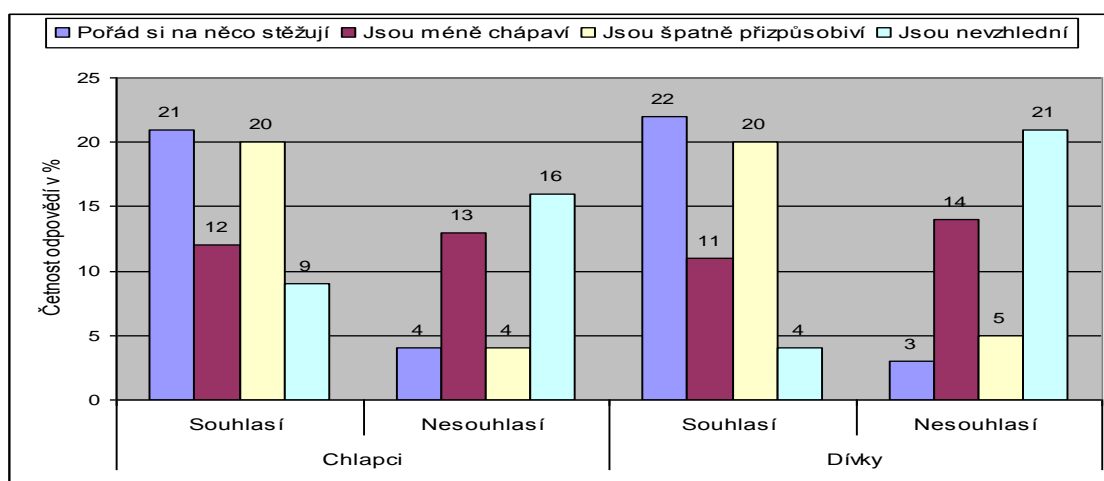
Otázka byla polozavřená a studenti mohli doplnit, co jim ještě na starých lidech vadí. Studenti uváděli, že jim vadí kritizování mladých lidí a jejich životního stylu, pletou se do života druhým lidem, nestarají se o své zdraví, že mluví pořád o tom samém. Studenti také napsali: „Podle mého mají velkou starostlivost, snaží se, aby bylo vše OK.“, „Když mladé hází do jednoho pytle.“

Tab. 9. Co respondentům na starých lidech nejvíce vadí.

Výroky	SPŠS		SOU		MGV		SOŠ		SZŠ	
	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí
Pořád si na něco stěžují	22	5	17	2	24	4	22	3	20	5
Jsou méně chápaví	13	14	11	8	9	19	14	11	9	16
Jsou špatně přizpůsobiví	22	5	17	2	21	7	20	5	19	6
Jsou nevhlední	9	18	9	10	4	24	5	20	3	22
Celkem	66	42	54	22	58	54	61	39	51	49
%	61	39	71	29	52	48	61	39	51	49

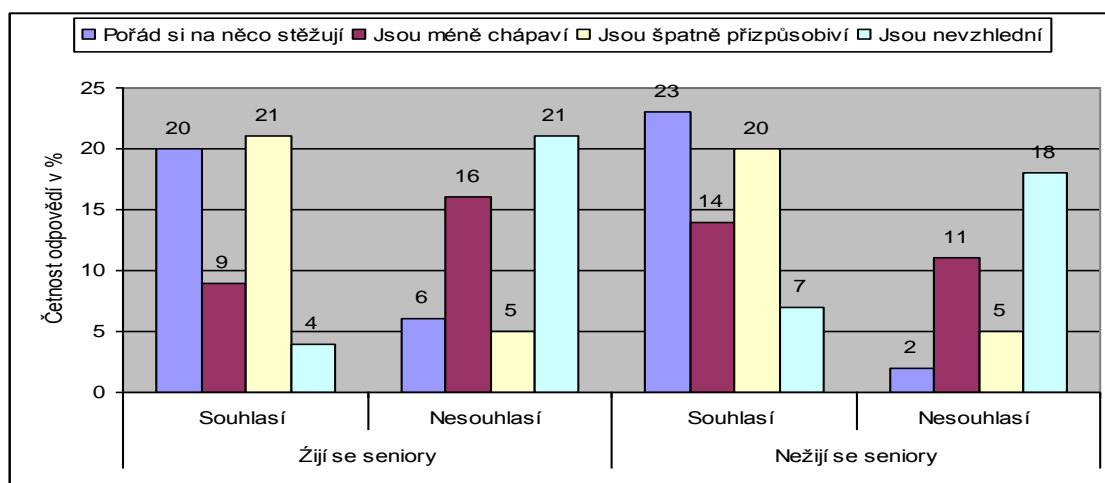
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 10. Co respondentům na starých lidech nejvíce vadí. Výsledky podle pohlaví – relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 11. Co respondentům na starých lidech nejvíce vadí. Výsledky podle typu soužití – relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázka č. 11 je pojata obdobným způsobem jako otázka č. 10. Odpovědi - rozhodně ano a spíše ano - jsou sloučeny v tabulce a v grafech do kolonky souhlasí. Odpovědi - rozhodně ne a spíše ne - jsou sloučeny v kolonce nesouhlasí. Respondenti se měli vyjádřit k tomu, co nejvíce obdivují na starých lidech. S uvedenými výroky vyjádřilo souhlas, tzn. pozitivní stanovisko, nejvíce studentů ze SPŠS – četnost odpovědí činila 82%. Četnost pozitivních odpovědí u studentů MGV a SOŠ činila 78%. Studenti SZŠ souhlasili s výroky v míře 75% a nejméně (70% souhlasných odpovědí) bylo zaznamenáno u studentů SOŠ (tab. 10).

Rozdíly v odpovědích u chlapců i dívek byly minimální - 77% souhlasných odpovědí u chlapců a 78 % u dívek (graf 12). Studenti nejvíce obdivují životní moudrost a zkušenost a trpělivost a pokoru.

Obdobně vyznívají souhlasné odpovědi i v případě rozčlenění respondentů podle typu soužití (graf 13). Četnost souhlasných odpovědí činí 76% u těch, kteří žijí se seniory, a 78% u těch, kteří se starými lidmi nežijí. Respondenti nejvíce obdivují životní moudrost a zkušenost.

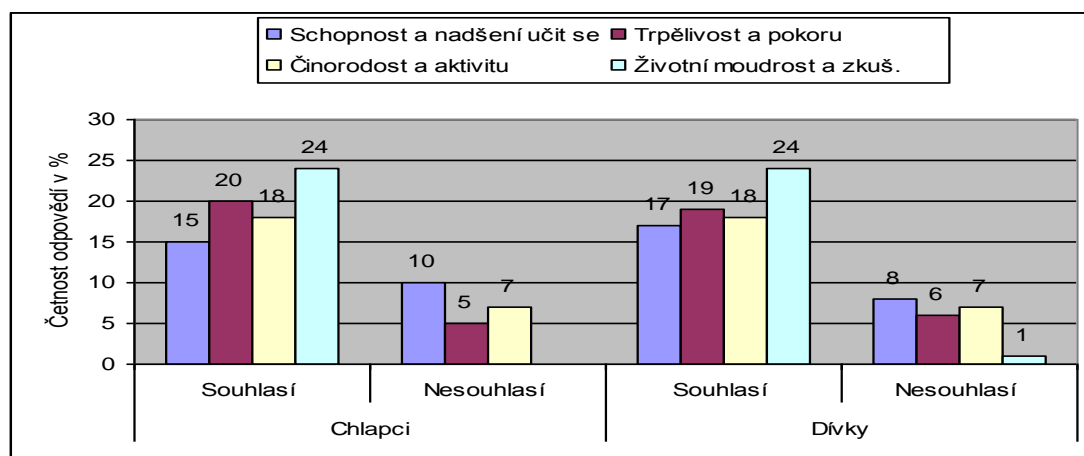
Otázka č. 11 byla položavřená, studenti mohli připsat, co ještě na seniorech obdivují. Respondenti se vyjádřili, že obdivují pečlivost, názory na různé věci, nadšení ze života, laskavost, obětavost, trpělivost, schopnost překonávat utrpení a samotu.

Tab. 10. Co respondenti nejvíce obdivují na starých lidech.

Výroky	SPŠS		SOU		MGV		SOŠ		SZŠ	
	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí
Schopnost a nadšení učit se	20	7	9	10	17	11	17	8	16	9
Trpělivost a pokoru	23	4	13	6	21	7	20	5	18	7
Činorodost a aktivitu	20	7	13	6	21	7	19	6	17	8
Životní moudrost a zkušenost	26	1	18	1	28		22	3	24	1
Celkem	89	19	53	23	87	25	78	22	75	25
Relativní četnost v %	82	18	70	30	78	22	78	22	75	25

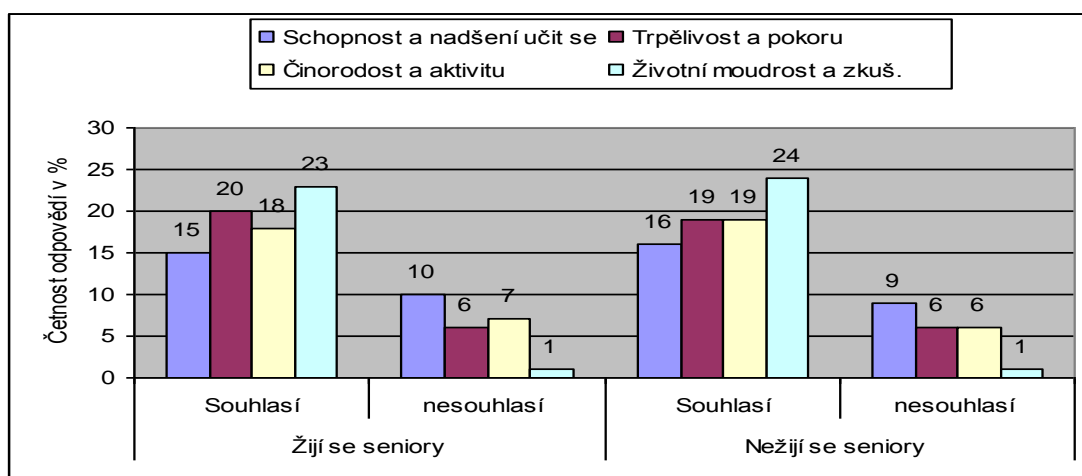
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 12. Co respondenti na starých lidech nejvíce obdivují. Výsledky podle pohlaví - relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 13. Co respondenti na starých lidech nejvíce obdivují. Výsledky podle typu soužití – relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázka č. 11 Jsou staří lidé diskriminováni? Z hlediska porovnání škol vychází najevo, že více než polovina studentů SPŠS (52%) a SOU (53%), tedy chlapecké třídy, se domnívají, že staří lidé nejsou diskriminováni. Přesvědčení o diskriminaci starých lidí vyjádřili nejvíce studenti MGV - 61%. 44% studentů SOŠ si myslí, že staří lidé jsou diskriminováni. Z odpovědí studentů SZŠ vyplývá, že třetina (32%) studentů si myslí, že jsou diskriminováni, třetina (32%) jsou toho názoru, že nejsou diskriminováni, a 36% zvolilo odpověď nevím (tab. 11 a tab. 12).

Z grafu 14 můžeme vyčíst, že z celkového počtu 57 chlapců se jich 29 (51%) domnívají, že staří lidé nejsou diskriminováni, zatímco toto stanovisko zastává pouze 17 dívek (25%). 31 dívek (46%) a 13 chlapců (23%) si myslí, že staří lidé jsou diskriminováni. Více než čtvrtina chlapců (26%) a dívek (28%) nedokázala k otázce zaujmout stanovisko a zvolila odpověď nevím.

Z hlediska rozdělení vzorku podle typu soužití (graf 15) jsou o diskriminaci starých lidí více přesvědčeni ti respondenti, kteří s nimi žijí ve společné domácnosti – 33 (52%). Z respondentů, kteří nežijí ve společné domácnosti se seniory, jich zastává stejný názor 11 (18%). Téměř polovina (48%) respondentů nesdílejících společnou domácnost a 27% sdílejících společnou domácnost se domnívají, že staří lidé nejsou diskriminováni.

Tab. 11. Názory respondentů, zda jsou staří lidé diskriminováni.

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ	Celkem	Celková relativní četnost v %
Ano	4	4	17	11	8	44	35
Ne	14	10	7	7	8	46	37
Nevím	9	5	4	7	9	34	27
Celkem	27	19	28	25	25	124	100

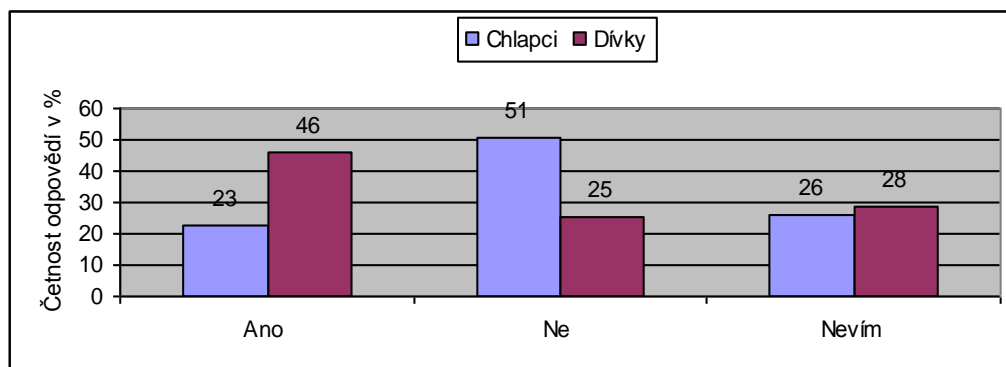
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 12. Názory respondentů, zda jsou staří lidé diskriminováni - relativní četnost v %.

Školy					
	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ
Ano	15	21	61	44	32
Ne	52	53	25	28	32
Nevím	33	26	14	28	36
	100	100	100	100	100

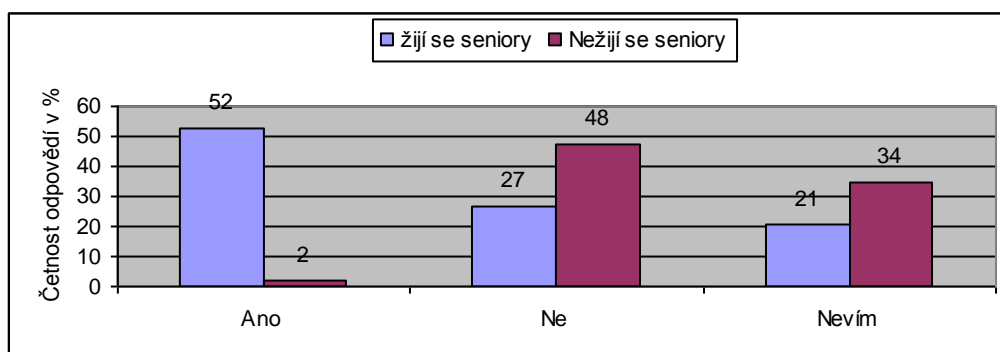
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 14. Jsou staří lidé diskriminováni? Výsledky podle pohlaví – relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 15. Jsou staří lidé diskriminováni? Výsledky podle typu soužití – relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázka č. 13 je koncipována obdobným způsobem jako otázka č. 10 a 11. I zde bylo úkolem studentů vyjádřit míru souhlasu či nesouhlasu s uvedenými výroky. Výsledky ukazují (tab. 14), že většina studentů s výroky nesouhlasí. Relativní četnost odpovědí nesouhlasících s výroky činí u studentů SPŠS 61%, u studentů SOU 61%, u studentů MGV 73%, u studentů SOŠ a SZŠ 64% (tab. 4).

Rozdíly mezi názory chlapců a dívek nejsou zásadně odlišné. Relativní četnost odpovědí nesouhlasících s výroky je 65% u chlapců a 67% u dívek. (Podrobně zpracované tabulky s údaji jsou vloženy v příloze).

Z hlediska rozdělení respondentů podle typu soužití jsou výsledky obdobné. Relativní četnost nesouhlasících odpovědí činí u respondentů žijících ve společné domácnosti 68% a respondentů nežijících ve společné domácnosti 64%. Tabulka 13.

Zajímavé jsou celkové výstupy. Z grafu 16 vyplývá, že z celkového počtu 11 výroků, pouze u dvou výroků převažují souhlasné odpovědi studentů. Studenti jsou přesvědčeni, že mladší lidé mají být upřednostněni při hledání zaměstnání před staršími (68% souhlasících odpovědí). Respondenti se také domnívají, že starší lidé berou práci těm mladším (52% souhlasících odpovědí). Téměř polovina studentů zastává názor, že lidé v důchodu by neměli pracovat, neboť jejich práce není tak kvalitní (45% souhlasících odpovědí). Ze získaných informací vyplývá, že postoje studentů jsou diskriminační hlavně v oblasti trhu práce, což může vyplývat také z ekonomické nejistoty a obav z vlastního zabezpečení mladých lidí. Vyšší míra respondentů je také přesvědčena, že život ve stáří nemůže být tak zajímavý a kvalitní jako v jiné životní etapě (četnost odpovědí souhlasících s tímto výrokem byla

40%). Stejné procento je zaznamenáno u výroku, že staří a nesoběstační lidé by měli žít v zařízeních sociálních služeb.

Tab. 13. Vyjádření respondentů k uvedeným výroky. Rozdělení podle pohlaví a typu soužití

	Chlapci		Dívky		Žijí se seniory		Nežijí se seniory	
	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí
Celkové výsledky výroků								
Absolutní četnost výroků	217	410	246	491	224	469	240	431
Relativní četnost výroků v %	34	65	33	67	32	68	36	64

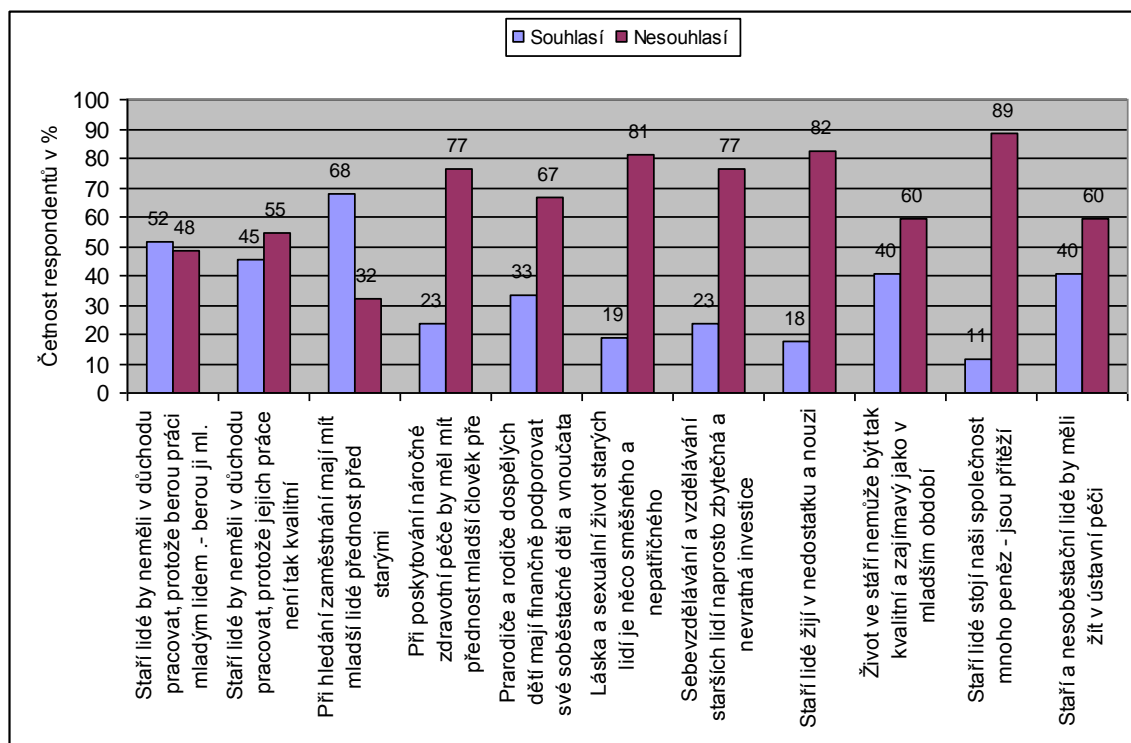
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 14. Vyjádření respondentů k uvedeným výroky.

Výroky	SPŠS		SOU		MGV		SOŠ		SZŠ	
	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí
protože berou práci mladým lidem .- berou ji ml.	14	13	10	9	14	14	13	12	13	12
Staří lidé by neměli v důchodu pracovat, protože jejich práce není tak kvalitní	11	16	9	10	8	20	13	12	15	10
Při hledání zaměstnání mají mít mladší lidé přednost před starými	19	8	10	9	14	14	19	6	22	3
Při poskytování náročné zdravotní péče by měl mít přednost mladší člověk pře starším	10	17	6	13	6	22	3	22	4	21
Prarodiče a rodiče dospělých dětí mají finančně podporovat své soběstačné děti a vnoučata	10	17	5	14	9	19	8	17	9	16
Láska a sexuální život starých lidí je něco směšného a nepatřičného	6	21	6	13	3	25	4	21	4	21
Sebevzdělávání a vzdělávání starších lidí naprosto zbytečná a nevratná investice	6	21	6	13	4	24	10	15	3	22
Staří lidé žijí v nedostatku a nouzi	4	23	5	14	2	26	3	22	8	17
Život ve stáří nemůže být tak kvalitní a zajímavý jako v mladším období	10	17	7	12	12	16	12	13	9	16
Staří lidé stojí naši společnost mnoho peněz - jsou přítěží	2	25	7	12	2	26	2	23	1	24
Staří a nesoběstační lidé by měli žít v ústavní péči	9	18	11	8	8	20	12	13	10	15
Absolutní četnost	101	196	82	127	82	226	99	176	98	177
Relativní četnost v %	34	66	39	61	27	73	36	64	36	64

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 16. Vyjádření všech respondentů k uvedeným výroky. Relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

5.3 Zkušenosti respondentů se starými lidmi, jejich názory na problematiku stáří

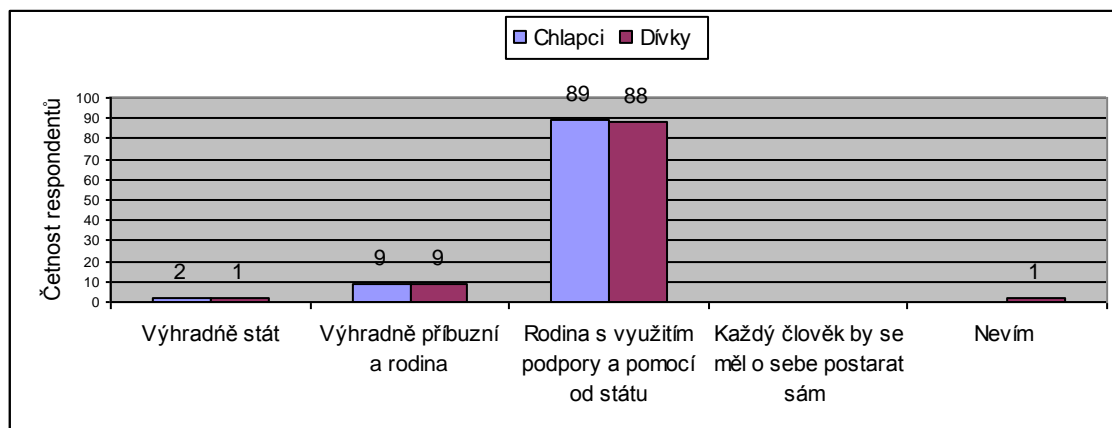
V odpovědích na otázku č. 14, kdo by měl zajistit pomoc a péči starému člověku, se většina respondentů 110 (89%) shoduje, že by to měla být rodina s využitím podpory a pomoci od státu. Toto stanovisko zastává 51 chlapců (89%) a 59 dívek (88%). Pouze 1 chlapec a 1 dívka zastávají názor, že by se měl postarat stát.

Tab. 15. Poskytování péče starým lidem, kteří ji potřebují.

	Výhradně stát	Výhradně příbuzní a rodina	Rodina s využitím podpory a pomoci od státu	Každý člověk by se měl o sebe postarat sám	Nevím	Celkem
Chlapci	1	5	51	0		57
Dívky	1	6	59	0	1	67
Celkem	2	11	110	0	1	124
Relativní četnost v %	2	9	89	0	1	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 17. Poskytování péče starým lidem, kteří ji potřebují – relativní četnost v %.

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

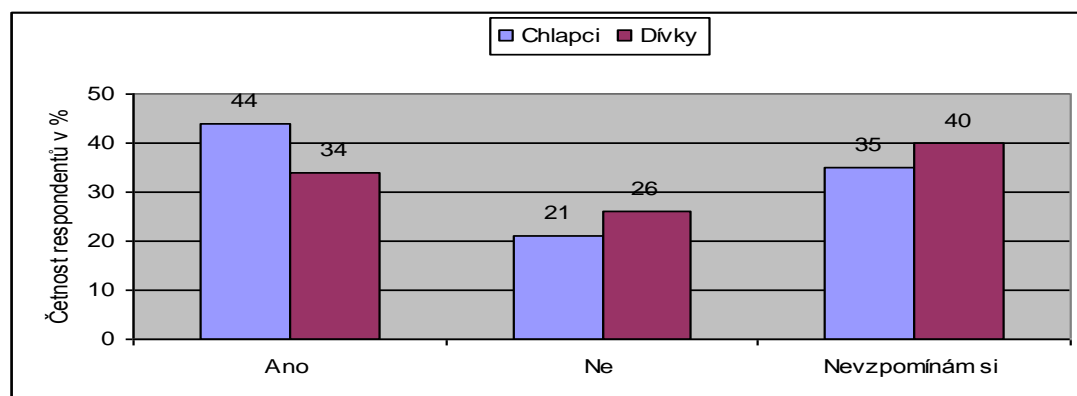
Otázka č. 15. Byl/a jste někdy přítomna nějakému konfliktu se starým člověkem? Na tuto otázku kladně odpovědělo celkem 48 respondentů (39%). Z toho 25 chlapců (44%) a 23 dívek (34%). Pouze tyto respondenti odpovídali na otázku č. 16, kde měli uvést, co bylo příčinou konfliktu. 47 studentů (38%) uvedlo, že si na žádný konflikt nevzpomíná (tab. 16).

Tab. 16. Byl/a jste někdy přítomna konfliktu se starým člověkem?

	Ano	Ne	Nevzpomínám si	Celkem
Chlapci	25	12	20	57
Dívky	23	17	27	67
Celkem	48	29	47	124
Relativní četnost v %	39	23	38	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 18. Zkušenost s konfliktem se starým člověkem. Výsledky podle pohlaví – relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázka č. 16 Co bylo příčinou konfliktu?

Respondenti jako jednu z příčin konfliktu udávali neshody v rodině mezi rodiči a prarodiči, snachou a tchýní, problémy ve společném soužití, hádky kvůli majetku. Např. „*Hádka s babičkou kvůli nahlas puštěné televizi.*“ „*Sobeckost seniorů, hádky o majetek – dům, kde bydlela jeho dcera, chtěl za každou cenu prodat.*“

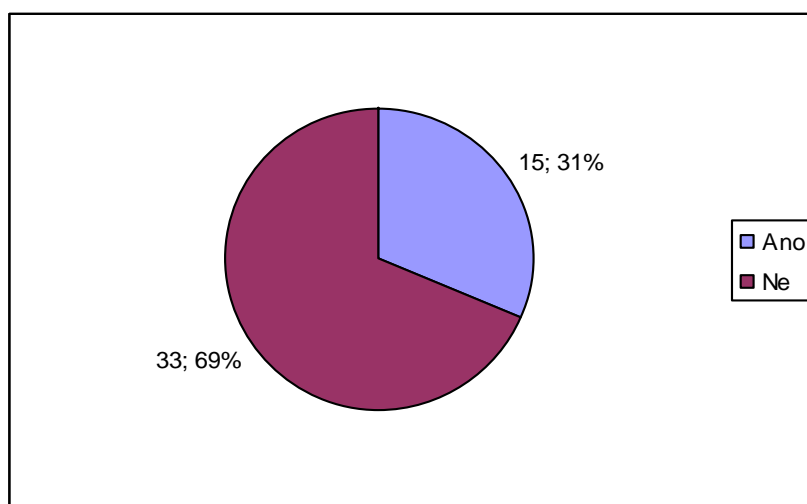
Jako další možné příčiny jmenovali klienti chování seniorů – zastaralé názory, agrese, nepřizpůsobivost, nechápavost, maloměšťačtví, vadí jim hluk, předbíhají na zastávce autobusu. Např. „*Starí lidé vidí, co vidět nemusí, slyší, co slyšet nemusí, starají se, po čem jim nic není.*“ „*Neochota staršího člověk, že určité věci jsou jinak. Jeho neústupnost, rozdílnost a to, že musí mít vždy pravdu, že se plete do věcí, které s ním nesouvisí. Neochota pochopit, že škola je dnes náročnější než dříve.*“

Respondenti také připouštějí, že někdy bylo příčinou konfliktu nedorozumění, neshoda v názorech, nevhodné chování vůči seniorovi, případně, že šlo o hloupost nebo si nevzpo-

mínají. Dvě studentky popisovaly kauzu, kdy se ony samy staly obětí křivého obvinění starší paní, která měla nehodu na jízdním kole, protože jí nefungovaly brzdy. Paní je obvinila, že nehodu způsobily, protože se jí jednalo o peníze z pojistky. Vše se řešilo na policii, což byl pro děvčata psychický otřes.

Na otázku č. 17 odpovídali pouze respondenti, kteří uvedli, že byli přítomni konfliktu se starým člověkem. Zajímalo mě, zda konflikt negativním způsobem ovlivnil jejich postoje vůči starým lidem. 33 respondentů (69%) odpovědělo, že je konflikt negativně neovlivnil, a 15 (31%) respondentů uvedlo, že je konflikt negativně ovlivnil v postojích vůči starým lidem.

Graf 19. Ovlivnil tento zážitek negativním způsobem Vaše postoje vůči starým lidem?

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

V otázce č. 18 měli respondenti odpovědět, zda někdy zažili situaci, kdy se někdo z jejich vrstevníků nevhodně choval či vyjadřoval vůči starým lidem. Z celkového počtu respondentů jich 21 (17%) uvedlo, že k těmto situacím dochází velmi často. 75 respondentů (60%) připouští, že několikrát se to už stalo. Pouze 13 z dotazovaných (10%) tuto situaci nikdy nezažilo. 15 respondentů (12%) si nevzpomíná (tab. 18).

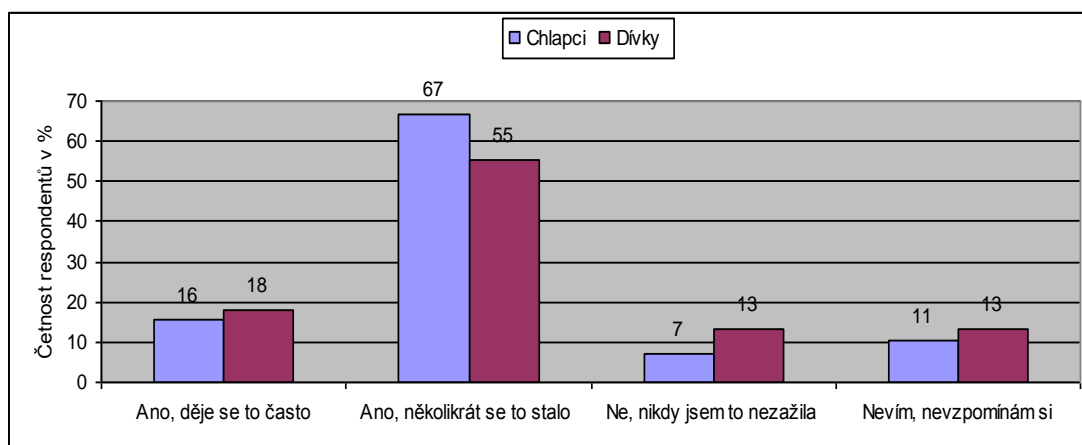
12 dívek (18%) uvádí, že k této situaci dochází velmi často, z chlapců jich tuto možnost volilo 9 (16%). Více mužských respondentů 38 (67%) připouští, že několikrát se situace již stala. Z dívek se jich k této možnosti přiklonilo 37 (55%). Graf. 19.

Tab. 17. Zkušenosti respondentů s nevhodným chováním či vyjadřováním vůči seniorům ze strany svých vrstevníků.

	Ano, děje se to často	Ano, několikrát se to stalo	Ne, nikdy jsem to nezažila	Nevím, nevzpomínám si	Celkem
Chlapci	9	38	4	6	57
Dívky	12	37	9	9	67
Celkem	21	75	13	15	124
Relativní četnost v %	17	60	10	12	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 20. Zkušenosti respondentů s nevhodným chováním či vyjadřováním vůči seniorům ze strany svých vrstevníků – relativní četnost v %.

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázkou č. 19 jsem chtěla zjistit, zda studenti probírali ve škole téma stáří a problémy, které s ním souvisejí. Kladně na otázku odpovědělo všech 25 studentů SZŠ. Nadpoloviční většina studentů zbývajících škol nejčastěji uváděla, že si nevzpomínají. Tuto odpověď zvolilo 17 studentů (63%) SPŠS, 13 studentů (68%) SOU, 14 studentů (50%) MGV a 11 studentů (44%) SOŠ (tab. 20 a tab. 21).

Tab. 18 Probírali jste ve škole v rámci výuky i téma stáří a problémy, které se stářím souvisí? Absolutní četnost

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ
Ano	5	2	6	6	25
Ne	5	4	8	8	
Nevzpomínám	17	13	14	11	
Celkem	27	19	28	25	25

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 19 Probírali jste ve škole v rámci výuky i téma stáří a problémy, které se stářím souvisí? Relativní četnost v%

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ
Ano	19	11	21	24	100
Ne	19	21	29	32	
Nevzpomínám si	63	68	50	44	
Relativní četnost v %	100	100	100	100	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Otázkou č. 20 jsem chtěla zjistit, jak velký význam přikládají studenti stáří a starým lidem. Zajímalo mě, zda si myslí, že by se tímto problémem měla společnost zabývat hlouběji.

Odpověď rozhodně ano si zvolilo nejvíce studentů SOŠ – 6(24%) a SZŠ – 7 (28%). Spíše ano odpovědělo 14 studentů SPŠS (52%), 9 studentů SOU (47%), 16 studentů MGV (57%), 7 studentů SOŠ (28%) a 9 studentů SZŠ (38%).

Váhavější postoj – odpověď spíše ano – zvolila většina studentů 55 (44%).

Názor spíše ne zastává celkově 31 studentů tj. 25%. O zbytečnosti zabývat se tímto problémem je přesvědčeno 9 studentů (7%). Jsou to 2 studenti SOU (11%), 5 studentů MGV (18%) a 2 studenti SOŠ (16%). K problému se nedokázalo vyjádřit 13 studentů (10%). (Tab. 21 a tab. 23).

Tab. 20 Je téma stáří a starých lidí pro společnost důležité?

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ	Celkem	Celková relativní četnost v %
Rozhodně ano	2	1		6	7	16	13
Spíše ano	14	9	16	7	9	55	44
Spíše ne	7	4	7	6	7	31	25
Rozhodně ne		2	5	2		9	7
Nevím	4	3		4	2	13	10
Celkem	27	19	28	25	25	124	100

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 21 Je téma stáří a starých lidí pro společnost důležité? Relativní četnost v %

	SPŠS	SOU	MGV	SOŠ	SZŠ
Rozhodně ano	7	5		24	28
Spíše ano	52	47	57	28	36
Spíše ne	26	21	25	24	28
Rozhodně ne	0	11	18	8	0
Nevím	15	16	0	16	8
Celkem	100	100		100	100

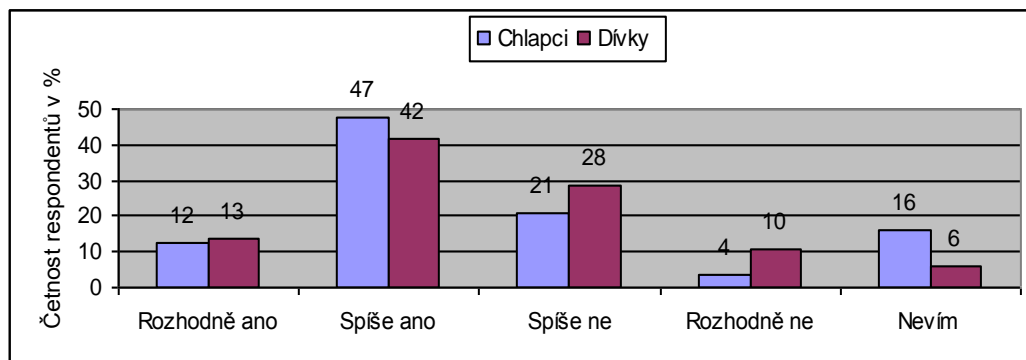
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Tab. 22. Je téma stáří pro společnost důležité? Absolutní četnost

	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne	Nevím	Celkem
Chlapci	7	27	12	2	9	57
Dívky	9	28	19	7	4	67

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

Graf 21. Je téma stáří pro společnost důležité? Relativní četnost v %

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

ZÁVĚR

Na základě provedeného výzkumu a vyhodnocených otázek dotazníku jsem dospěla k následujícím odpovědím na položené výzkumné otázky.

- Existují rozdíly v postojích ke stáří a starým lidem na základě rozdělení podle pohlaví?

Z hlediska pohlaví respondentů z dotazníkového šetření vyplývá, že rozdíly v postojích chlapců a dívek jsou minimální. Respondenti si představují stáří spíše v pozitivních hodnotách, jako možnost seberealizace, čas trávený s rodinou a vnoučaty, věnovaný koníčkům. Pouze pro dívky představuje stáří i nemoc. Oběma skupinám u seniorů vadí, že si pořád stěžují a jsou špatně přizpůsobiví. Nejvíce u nich obdivují životní moudrost a zkušenost, trpělivost a pokoru. Více než polovina chlapců je přesvědčena, že staří lidé nejsou diskriminováni, více dívek je zase přesvědčeno, že jsou diskriminováni. Obě pohlaví vykazují diskriminační postoje k zaměstnávání starších lidí.

Závěr: V postojích ke stáří a starým lidem na základě rozdělení respondentů podle pohlaví neexistují rozdíly mezi chlapci a dívkami.

- Existují rozdíly v postojích ke stáří a starým lidem mezi studenty jednotlivých studijních oborů?

K vyhodnocení této otázky jsem vycházela z otázek č. 10, 11, 12 a 13. Postoje studentů MGV a SZŠ jsou pozitivnější než postoje studentů nehumanitních oborů, ačkoliv zásadní rozdíl zde není. Postoje studentů SOU hodnotím jako nejméně pozitivní.

Závěr: V postojích ke stáří a starým lidem mezi studenty jednotlivých studijních oborů existují mírné rozdíly. Postoje studentů humanitních oborů jsou pozitivnější než postoje studentů ostatních oborů.

- Jaké jsou postoje mladých lidí (studentů) z hlediska věkové diskriminace, ke starým lidem?

Z šetření vyplývá, že všem studentům nejvíce vadí, kritizování a stěžování si starých lidí a jejich nepřizpůsobivost novým změnám. Z otázky č. 13 vyplynulo, že diskriminační postoj vůči starým lidem mají mladí lidé zejména v otázce zaměstnávání starších lidí. Nadpoloviční většina se domnívá, že při zaměstnávání mají mít přednost mladší lidé. Téměř polovina z nich také zastává názor, že starší lidé berou práci mladším a že jejich práce není tak

kvalitní. Cením si však názoru většiny respondentů, podle něhož stáří není pro společnost zátěží.

Závěr: Postoje mladých lidí (studentů) z hlediska věkové diskriminace ke starým lidem jsou výrazně diskriminační pouze v oblasti zaměstnanosti a uplatnitelnosti na trhu práce, které zřejmě pramení z obav o vlastní uplatnění a přesvědčení, že staří lidé už toho tolik nemusí zvládnout.

- Je rozdíl ve vztahu k seniorům mezi studenty, kteří žijí ve společné domácnosti se seniory, a mezi těmi, kteří nemají zkušenost se společným soužitím se seniorem?

Respondenti, kteří mají zkušenost se společným soužitím se starými lidmi, zaujali v otázce č. 10 méně negativní stanovisko. Větší počet z nich, 52%, se také domnívá, že staří lidé jsou diskriminováni, zatímco z respondentů, kteří nežijí se starými lidmi, si to myslí pouhá 2% a 48% z nich je přesvědčeno, že staří lidé nejsou diskriminováni. I v otázce č. 13 vykazují jejich postoje o něco větší míru netolerance vůči starým lidem.

Závěr: Byl zaznamenán rozdíl ve vztahu k seniorům mezi studenty, kteří žijí ve společné domácnosti se seniory, a mezi těmi, kteří nemají zkušenost se společným soužitím se seniorem. Postoje respondentů, kteří mají zkušenost se společným soužitím se starými lidmi, jsou mírně pozitivnější než u těch respondentů, kteří tuto zkušenost nemají.

- Hlavní výzkumná otázka. Jaké postoje zaujímají mladí lidé ke stáří jako finální etapě lidského života a starým lidem?

Navzdory nářkům na chování mládeže vyplývá z dotazníkového šetření, že postoje mladých lidí ke stáří jako finální etapě lidského života a starým lidem jsou v podstatě dobré. Mladým lidem se sice nelíbí některé z projevů chování starých lidí, na druhou stranu umí ocenit některé jejich vlastnosti, které přímo souvisí se stářím – zejména schopnost být trpělivý a pokorný, životní moudrost a zkušenost. Postoje studentů vykazují menší míru tolerance pouze v oblasti trhu práce. Domnívám se, že postoje mladých lidí zejména v této oblasti se mohou v budoucnu zhoršovat, pokud se situace nezačne komplexně ve všech rovinách řešit. Určitě by bylo vhodné zavést ve školách cílené vzdělávání studentů v problematice stáří a stárnutí, aby byli mladí lidé vedeni k větší toleranci a pochopení projevů stáří a zároveň byli připravováni na své vlastní stáří a mohli ovlivňovat svoji budoucnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALTES, P. B. *Stáří a stárnutí jako oslava rovnováhy: mezi pokrokem a důstojností*. In GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-605-6, s. 11-38.
- [2] DIENSTBIER, Z. *Průvodce stárnutím aneb jak ho oddálit*. Praha: Radix, 2009. ISBN 978-80-86013-88-0.
- [3] DOPITA, M. Věk: Stáří – Role: Prarodič In SÝKOROVÁ, D., ŠIMEK, D, DVOŘÁKOVÁ, M. (eds.) *Trojí věk trojí optikou* Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2005. ISBN 80-244-1006-0, s. 33 – 44.
- [4] DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobností*. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-766-3.
- [5] HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.
- [6] HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-158-2.
- [7] HAYES, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-763-9.
- [8] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [9] KOSEK, J. *Člověk je (ne)tvor společenský Kapitoly ze sociální psychologie*. Praha: Argo 2004. ISBN 80-7203-591-6. Praha: Dokořán, 2004. ISBN 80-86569-85-3.
- [10] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al., *Člověk – prostředí – výchova K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [11] NOVÁK, T. *O předsudcích*. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-121-6
- [12] RYCHTAŘÍKOVÁ, J., KUCHAROVÁ, V. (eds.) *Rodina, partnerství a demografické stárnutí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008. ISBN 978-80-86561-52-3, Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008. ISBN 978-80-87007-75-4

- [13] SCHIRRMACHER, F. *Spiknutí metuzalémů*. Praha: Euromedia Group, k. s. – Knižní klub, 2005. ISBN 80-2421496-2
- [14] SÍGL, M. *Co víme o smrti*. Praha: Epoque, 2006. ISBN 80-87027-11-6
- [15] STOLLEIS, M. Historie a sociální relativita stárnutí. In GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-605-6, s. 167-181.
- [16] STREECK, W. Politika stárnoucí společnosti: od generační smlouvy ke generačnímu konfliktu? In GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-605-6, s. 183-200.
- [17] SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří Kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2007. ISBN 978-80-86429-62-5.
- [18] TOŠNEROVÁ, T. *Jak si vychutnat seniorská léta*. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2104-7.
- [19] TOŠNEROVÁ, T. *Ageismus Průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha: Ambulance poruchy paměti, Ústav lékařské etiky 3. LF UK a FNKV Praha, 2002. ISBN 80-238-9506-0.
- [20] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [21] VAUPEL, J. W., KISTOWSKI, K. G. Plasticita průměrné délky života a její důsledky. In GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-605-6, s. 39-60.
- [22] VIDOVIČOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. ISBN 978-80-210-4627-6.
- [23] VIDOVIČOVÁ, L., RABUŠIC, L., *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminativních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha: VÚPSV – výzkumné centrum Brno, 2005.

SEZNAM DALŠÍCH POUŽITÝCH ZDROJŮ

- [1] MAREŠ, P. Senioři a politika. [online].[cit. 2010-03-26]. in *Sociologický časopis*, XXXIV, č.3/1998. Dostupné z <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/75-sociologicky-casopis-3-1998>>
- [2] MIČIENKA, M. Stereotypy k médiím prostě patří. *LINK* č.12/2006 [online]. [cit. 2010-04-04]. Dostupné z <<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=156>>
- [3] SEDLÁKOVÁ, R. Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytváření věkově inkluzivní společnosti? In BOČÁK, RUSNÁK (eds.) *Média a text II*. Prešov: Prešovská univerzita, 2008. ISBN 978-80-8068-888-2. Také dostupné z <<http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/index.html>>
- [4] VÁLKOVÁ, Z., SVOBODA, P. Vysmát nebo omladit. *LINK* č. 12 [online] [cit. 2010-04-04]. Dostupné z <<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=156>>
- [5] *Kvalita života ve stáří Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2011*. [online] [cit. 2010-04-01] Dostupné z <<http://www.mpsv.cz>>
- [6] *Zelená kniha „Nová mezigenerační solidarita jako odpověď na demografické změny“*. [online] [cit. 2010-03-23] Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/>>
- [7] Rada seniorů České republiky, o. s. [online] [cit. 2010-04-10] Dostupné z <www.rscr.cz>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SZŠ Střední zdravotnická škola

SPŠS Střední průmyslová škola strojnická

SOU Střední odborné učiliště

MGV Masarykovo gymnázium Vsetín

SOŠ Střední obchodní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Složení výzkumného vzorku na školách podle pohlaví relativní četnost v %.....	40
Graf 2. Věkové složení výzkumného vzorku relativní četnost %.....	40
Graf 3. Bydliště výzkumného vzorku podle pohlaví relativní četnost %	41
Graf 4. V kolika letech začíná stáří. Rozdělení podle pohlaví – relativní četnost v %.....	42
Graf 5. Co si představujete pod pojmem stáří? Zobrazení výsledků všech studentů.....	43
Graf 6. Pět nejčastěji volených o stáří u chlapců a dívek – relativní četnost v %.....	44
Graf 7. Pět nejčastěji preferovaných pojmů o stáří z hlediska typu soužití - relativní četnost v %	44
Graf 8. Výsledky četnosti setkávání se starými lidmi podle pohlaví- relativní četnost %.....	46
Graf 9. Stýkáte se i se starými lidmi, kteří nejsou vašimi příbuznými? Rozdělení dle pohlaví - relativní četnost v %.....	47
Graf 10. Co respondentům na starých lidech nejvíce vadí. Výsledky podle pohlaví – relativní četnost v %.....	48
Graf 11. Co respondentům na starých lidech nejvíce vadí. Výsledky podle typu soužití – relativní četnost v %	49
Graf 12. Co respondenti na starých lidech nejvíce obdivují. Výsledky podle pohlaví - relativní četnost v %	50
Graf 13. Co respondenti na starých lidech nejvíce obdivují. Výsledky podle typu soužití – relativní četnost v %	51
Graf 14. Jsou staří lidé diskriminováni? Výsledky podle pohlaví – relativní četnost v %	52
Graf 15. Jsou staří lidé diskriminováni? Výsledky podle typu soužití – relativní četnost v %	53
Graf 16. Vyjádření všech respondentů k uvedeným výroky. Relativní četnost v %.....	56
Graf 17. Poskytování péče starým lidem, kteří ji potřebují – relativní četnost v %	57
Graf 18. Zkušenost s konfliktem se starým člověkem. Výsledky podle pohlaví – relativní četnost v %.....	58
Graf 19. Ovlivnil tento zážitek negativním způsobem Vaše postoje vůči starým lidem?	59

Graf 20. Zkušenosti respondentů s nevhodným chováním či vyjadřováním vůči seniorům ze strany svých vrstevníků – relativní četnost v %.....	60
Graf 21. Je téma stáří pro společnost důležité? Relativní četnost v %.....	63

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Popis respondentů – rozdělení podle jednotlivých škol	39
Tab. 2. Složení výzkumného vzorku podle bydliště	41
Tab. 3. Rozdělení respondentů podle společného soužití se seniory	41
Tab. 4. V kolika letech začíná podle respondentů stáří	42
Tab. 5. Jak často se stýkáte se starými lidmi? Absolutní četnost.....	45
Tab. 6. Jak často se stýkáte se starými lidmi? Relativní četnost v %	45
Tab. 7. Výsledky četnosti setkávání se starými lidmi	46
Tab. 8. Výsledky četnosti setkávání se starými lidmi - relativní četnost v %.....	46
Tab. 9. Co respondentům na starých lidech nejvíce vadí.....	48
Tab. 10. Co respondenti nejvíce obdivují na starých lidech.	50
Tab. 11. Názory respondentů, zda jsou staří lidé diskriminováni	52
Tab. 12. Názory respondentů, zda jsou staří lidé diskriminováni - relativní četnost v %.....	52
Tab. 133. Vyjádření respondentů k uvedeným výroky. Rozdělení podle pohlaví a typu soužití	54
Tab. 14. Vyjádření respondentů k uvedeným výroky.	55
Tab. 15. Poskytování péče starým lidem, kteří ji potřebují.	57
Tab. 16. Byl/a jste někdy přítomna konfliktu se starým člověkem?	58
Tab. 18. Zkušenosti respondentů s nevhodným chováním či vyjadřováním vůči seniorům ze strany svých vrstevníků.....	60
Tab. 19. Probírali jste ve škole v rámci výuky i téma stáří a problémy, které se stářím souvisí? Absolutní četnost.....	61
Tab. 20. Probírali jste ve škole v rámci výuky i téma stáří a problémy, které se stářím souvisí? Relativní četnost v%	61
Tab. 20. Je téma stáří a starých lidí pro společnost důležité?	62
Tab. 21. Je téma stáří a starých lidí pro společnost důležité? Relativní četnost v %.....	62
Tab. 22. Je téma stáří pro společnost důležité? Absolutní četnost	62

SEZNAM PŘÍLOH

- P I DOTAZNÍK
- P II GRAF CO RESPONDENTŮM VADÍ NA STARÝCH LIDECH
- P III GRAF CO RESPONDENTI NA STARÝCH LIDECH OBDIVUJÍ
- P IV TABULKA POSTOJE RESPONDENTŮ
- P V GRAF POSTOJE RESPONDENTŮ KE STARÝM LIDEM
- P VI GRAF POSTOJE RESPONDENTŮ KE STARÝM LIDEM
- P VII GRAF POSTOJE RESPONDENTŮ KE STARÝM LIDEM
- P VIII GRAF POSTOJE RESPONDENTŮ KE STARÝM LIDEM

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Vážení studenti,

obracím se na vás s prosbou o vyplnění dotazníků, které budou použity při vypracování mé bakalářské práce, která se zabývá ageismem a postoji mladých lidí ke stáří a starým lidem.

Dotazník je anonymní a získaná data budou využity výhradně v mé bakalářské práci.

Předem vám děkuji za váš čas a ochotu vyplnit následující dotazník

Ivana Tomečková, studentka oboru Sociální pedagogika

Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

DOTAZNÍK

Pokyny pro vyplnění dotazníku:

Své odpovědi označte křížkem. U otázek s nabídkou více možností označte všechny vyhovující odpovědi, případně dopište i jiné. U otázek s volným řádkem doplňte vlastní odpověď.

1. Pohlaví

- Muž
- Žena

2. Je Vám

- Méně než 18 let
- 18 let a více

3. Žijete
- Na vesnici
 - Ve městě (s méně jak 10 000 obyvateli)
 - Ve městě (s více jak 10 000 obyvateli)
4. Bydlíte nebo jste někdy bydlel(a) ve společné domácnosti se seniorem/ seniory?
- Ano
 - Ne
5. Od kolika let začíná podle vašeho názoru stáří?
- 45 – 50 let
 - 50 – 55 let
 - 55 – 60 let
 - 60 - 65 let
 - 65 – 70 let
 - 70 – 75 let
 - 75 – 80 let
 - 80 let a více
6. Co si představujete pod pojmem stáří? Zatrhněte 4 možnosti, které podle vás nejvíce vystihují stáří.
- Nemoc
 - Osamělost
 - Chudoba
 - Čekání na smrt
 - Závislost na druhých
 - Poslední životní etapa - stagnace
 - Užívání si volného času, důchodu
 - Věnování se koníčkům a zálibám
 - Vnoučata a rodina
 - Nové životní etapa – nové cíle, možnosti
 - Moudrost, nadhled
 - Změna životních priorit
7. Jak často se stýkáte se starými lidmi?
- Alespoň 1x týdně
 - 2x do měsíce
 - Spíše výjimečně
 - Nestýkám se s nimi vůbec
8. Pokud se nestýkáte se starými lidmi, jaký je váš důvod?
- Neznám ve svém okolí staré lidi
 - Nemám si s nimi o čem povídat
 - Staří lidé mě nezajímají

Jiný, uveďte jaký

.....
.....
.....

9. Pokud se stýkáte se seniory, jedná se i o staré lidi, kteří nejsou vašimi příbuznými?

- Ano
- Spíše ne
- Ne

10. Co byste starým lidem, které znáte ze svého okolí, především vytkl(a)?

- Pořád si na něco stěžují a všechno kritizují
- Jsou pomalí a méně chápaví
- Jsou špatně přizpůsobiví ke změnám v dnešní době.
- Jsou nevzhlední
- Ještě něco jiného, uveďte co

rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne

.....
.....

11. Co na starých lidech nejvíc obdivujete?

- Schopnost a nadšení učit se novým věcem
- Trpělivost a pokoru
- Činorodost a aktivní prožívání života
- Životní moudrost a zkušenosti
- Ještě něco jiného, uveďte co

rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne

.....
.....
.....

12. Myslíte si, že jsou staří lidé diskriminováni?

- Ano
- Ne
- Nevím

13. Do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky (u každého výroku zaškrtněte pouze jednu z možností)?

- Staří lidé by neměli v důchodu pracovat, protože berou práci mladým lidem
- Staří lidé by neměli v důchodu pracovat, protože jejich práce už není tak kvalitní
- Při hledání zaměstnání mají mít mladší lidé přednost před starými
- Při poskytování náročné zdravotní péče by měl mít vždy přednost mladší člověk před starším.....
- Prarodiče a rodiče dospělých dětí mají finančně podporovat své soběstačné děti a vnoučata.....
- Lásky a sexuální život starých lidí je něco směšného a nepatřičného
- Sebevzdělávání a vzdělávání starých lidí je naprosto zbytečné a nevratná investice
- Staří lidé žijí v nedostatku a nouzi
- Život ve stáří nemůže být tak kvalitní a zajímavý jako v mladším období
- Staří lidé stojí naši společnost mnoho peněz – jsou přítěží
- Staří a nesoběstační lidé by měli žít v ústavní péči.

rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne

14. Pokud starý člověk potřebuje pomoc a určitou péči, měl by mu ji poskytnout:

- Výhradně stát
- Výhradně příbuzní a rodina
- Rodina s využitím podpory a pomoci od státu
- Každý člověk by se měl o sebe postarat sám
- Nevím

15. Byl(a) jste někdy přítomná nějakému konfliktu se starým člověkem (nemuselo jít o Váš osobní konflikt)?

- Ano
- Ne (přejděte k otázce č. 18)
- Nevzpomínám si (přejděte k otázce č. 18)

16. Pokud jste na otázku č. 15 odpověděl (a) ano, uveďte krátce, co bylo příčinou konfliktu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

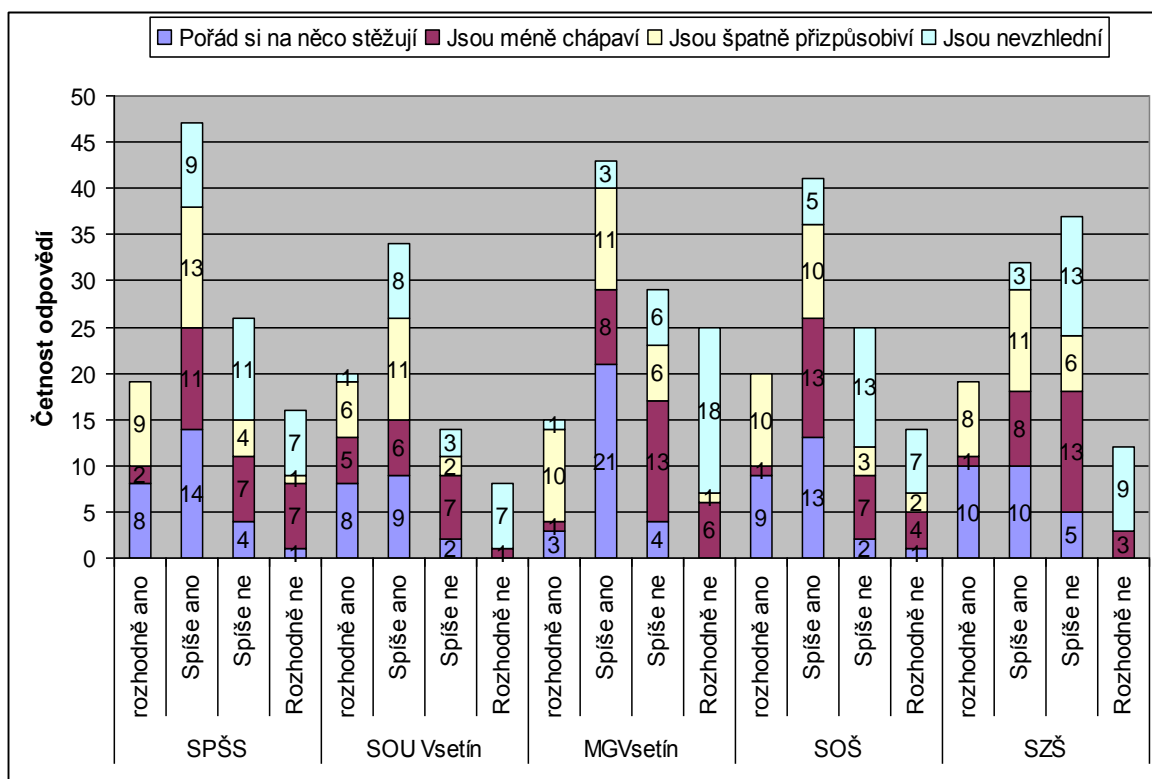
.....

.....

.....

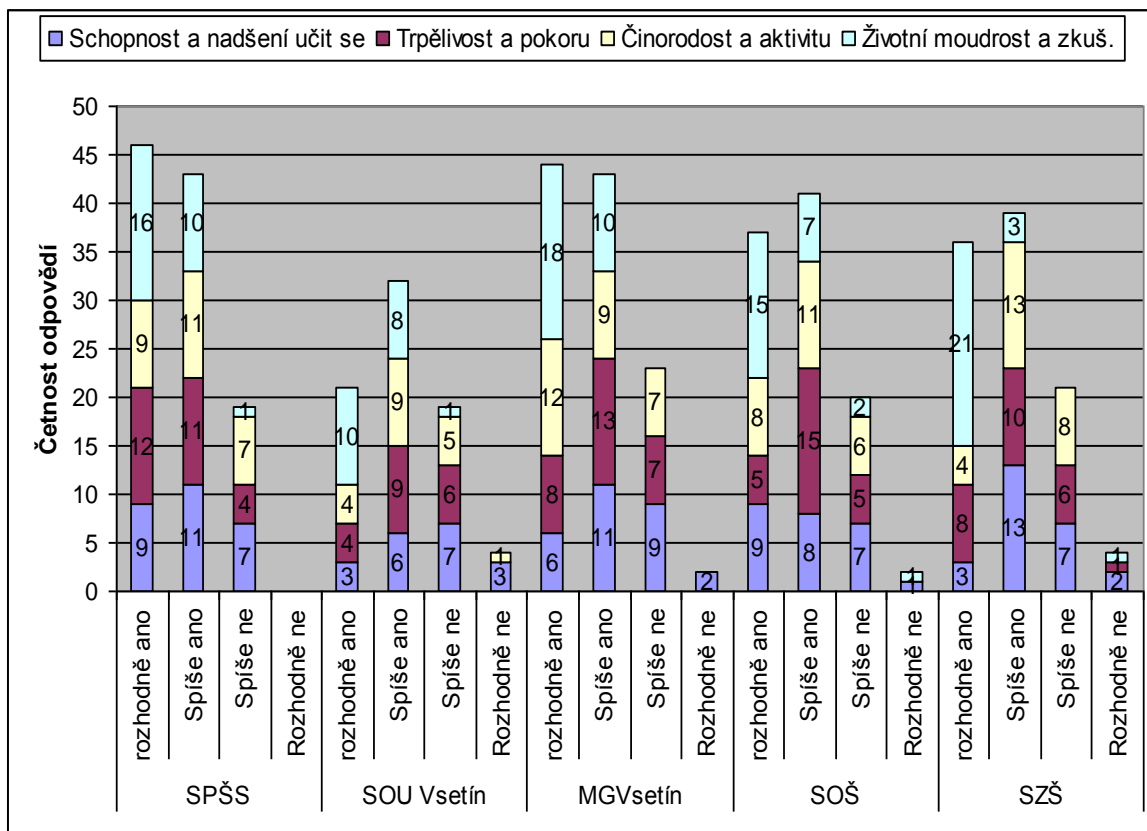
17. Ovlivnil tento zážitek nějakým negativním způsobem Vaše postoje vůči starým lidem?
- Ano
 - Ne
18. Zažili jste vy osobně situaci, kdy se někdo z vašich vrstevníků nevhodně choval či vyjadřoval vůči starým lidem?
- Ano, děje se to velmi často
 - Ano, několikrát se to stalo
 - Ne, nikdy jsem to nezažil(a)
 - Nevím, nevzpomínám si
19. Probírali jste ve škole v rámci výuky i téma stáří a problémy, které se stářím souvisejí?
- Ano
 - Ne
 - Nevzpomínám si
20. Myslíte si, že téma stáří a starých lidí je natolik důležité, aby se jím musela společnost zabývat hlouběji?
- Rozhodně ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Rozhodně ne
 - Nevím

PŘÍLOHA P II: GRAF CO RESPONDENTŮM VADÍ NA STARÝCH LIDECH

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

PŘÍLOHA P III: GRAF CO RESPONDENTI NA STARÝCH LIDECH OBDIVUJÍ

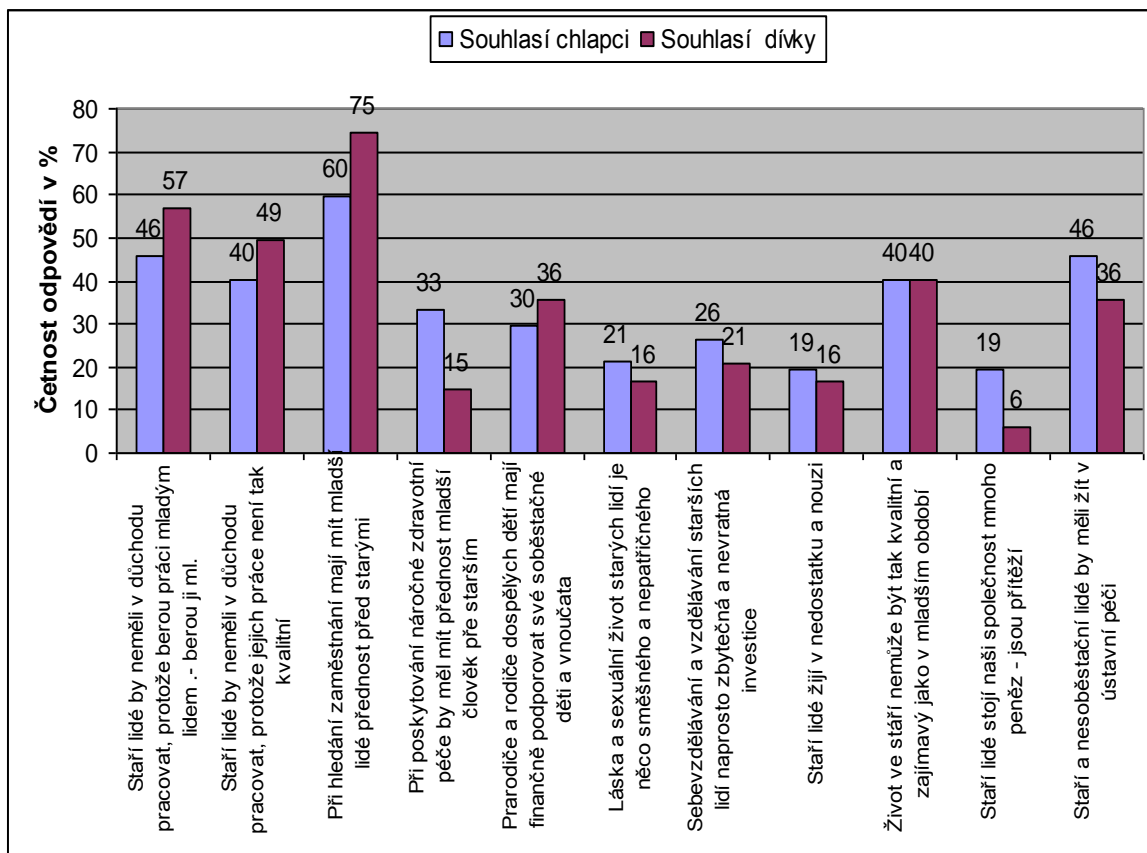
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

PŘÍLOHA P IV: TABULKA POSTOJE STUDENTŮ K VÝROKŮM

Výroky	Chlapci		Dívky		Žijí se seniory		Nežijí se seniory	
	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí	Souhlasí	Nesouhlasí
Staří lidé by neměli v důchodu pracovat, protože berou práci mladým lidem .- berou	26	31	38	29	29	34	35	26
Staří lidé by neměli v důchodu pracovat, protože jejich práce není tak kvalitní	23	34	33	34	28	35	28	33
Při hledání zaměstnání mají mít mladší lidé přednost před starými	34	23	50	17	40	23	44	17
Při poskytování náročné zdravotní péče by měl mít přednost mladší člověk pře	19	38	10	57	17	46	12	49
Prarodiče a rodiče dospělých dětí mají finančně podporovat své soběstačné děti a	17	40	24	43	20	43	22	39
Láska a sexuální život starých lidí je něco směšného a nepatřičného	12	45	11	56	7	56	15	46
Sebevzdělávání a vzdělávání starších lidí naprosto zbytečná a nevratná investice	15	42	14	53	15	48	15	46
Staří lidé žijí v nedostatku a nouzi	11	46	11	56	12	51	11	50
Život ve stáří nemůže být tak kvalitní a zajímavý jako v mladším období	23	34	27	40	27	36	24	37
Staří lidé stojí naši společnost mnoho peněz - jsou přítěží	11	46	4	63	8	55	5	56
Staří a nesoběstační lidé by měli žít v ústavní péči	26	31	24	43	21	42	29	32
Absolutní četnost	217	410	246	491	224	469	240	431
Relativní četnost v %	34	65	33	67	32	68	36	64

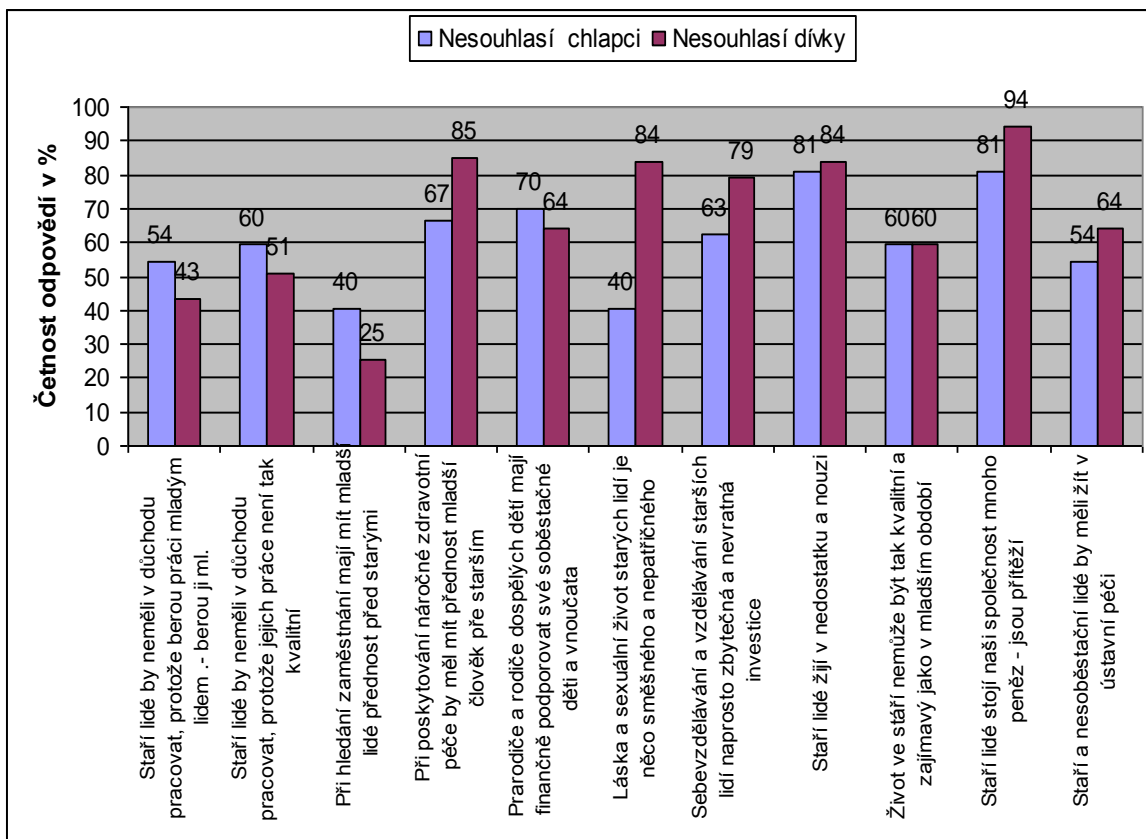
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

PŘÍLOHA P V: GRAF - POSTOJE RESPONDENTŮ K VÝROKŮM

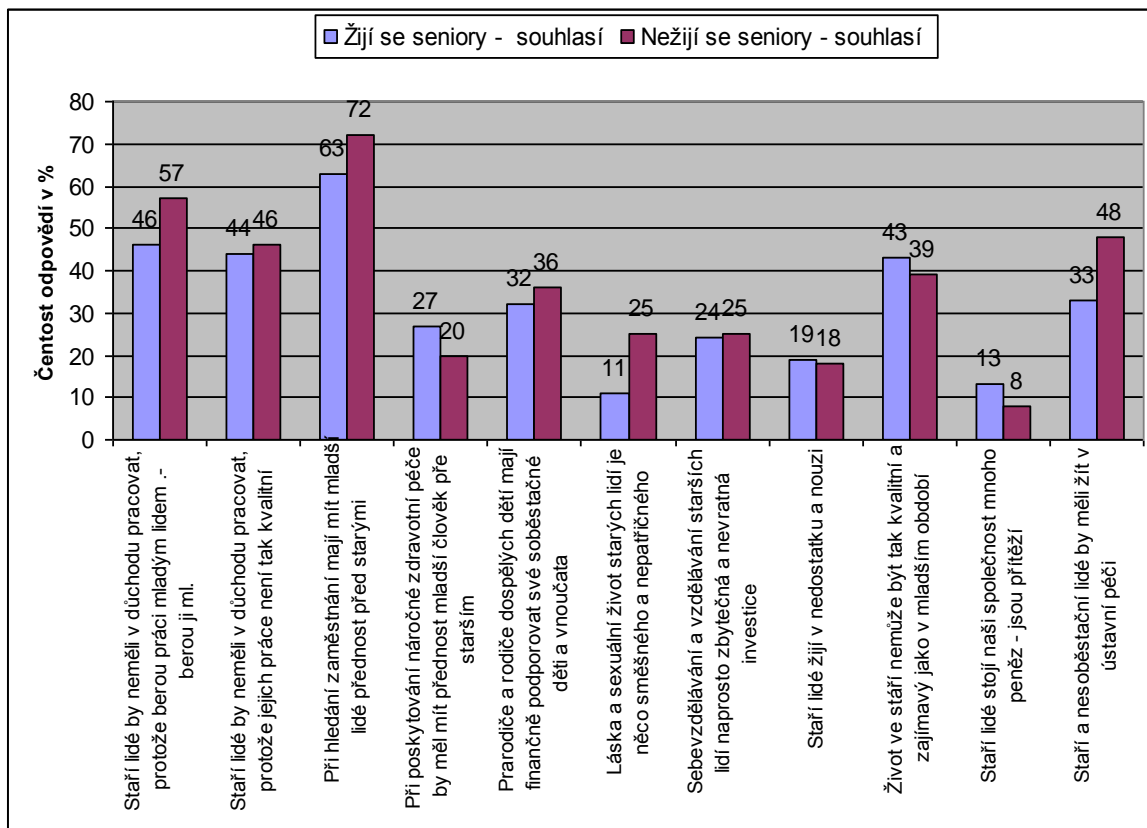
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

PŘÍLOHA P VI: GRAF - POSTOJE RESPONDENTŮ K VÝROKŮM

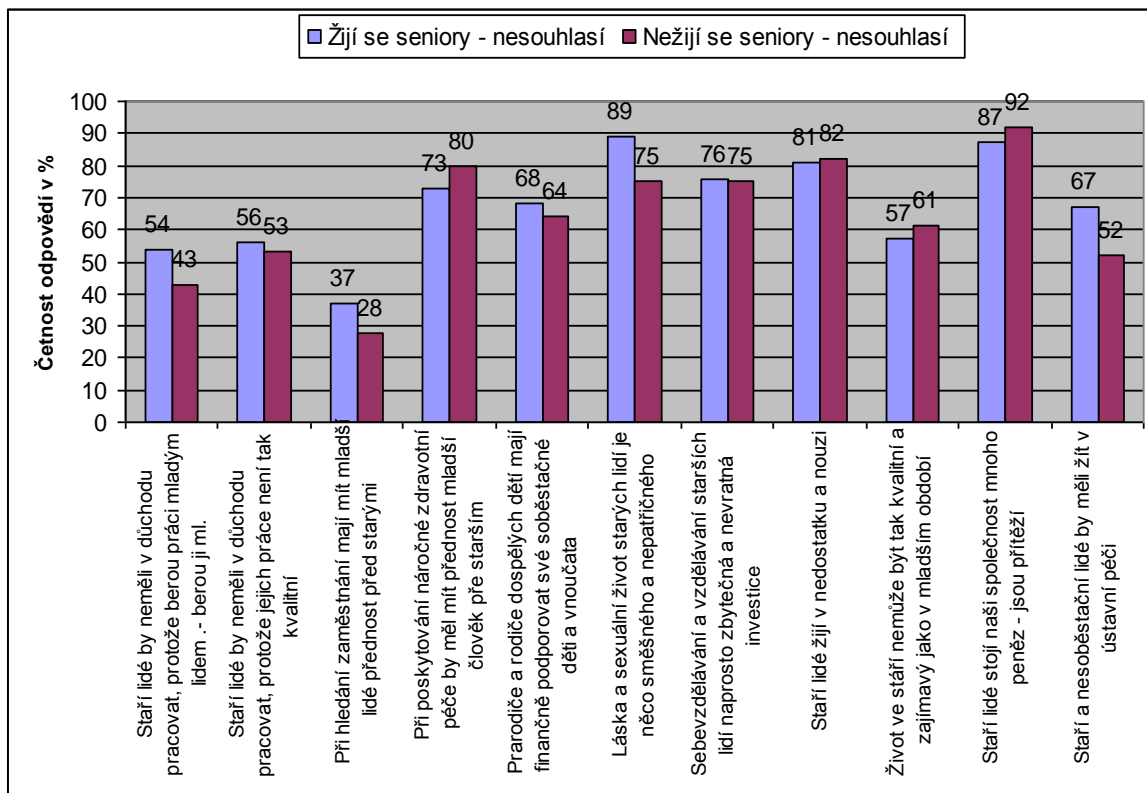
Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

PŘÍLOHA P VII: POSTOJE RESPONDENTŮ K VÝROKŮM

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010

PŘÍLOHA P VIII: POSTOJE RESPONDENTŮ K VÝROKŮM

Zdroj: Vlastní výzkum realizovaný ve Vsetíně v prosinci 2009 a lednu 2010